

**UCHWAŁA NR VI/50/2019
RADY POWIATU W TOMASZOWIE MAZOWIECKIM**

z dnia 11 kwietnia 2019 r.

w sprawie przyjęcia "Programu działań samorządu powiatowego na rzecz integracji społecznej, aktywizacji zawodowej oraz przestrzegania praw osób niepełnosprawnych w powiecie tomaszowskim na lata 2019 - 2023".

Na podstawie art. 4 ust. 1 pkt 5 i art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2018 r. poz. 995 oraz poz. 1000, poz. 1349, poz. 1532 i poz. 2500) w związku z art. 35a ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 511 oraz poz. 1000, poz. 1076, poz. 1925, poz. 2192 i poz. 2354) uchwała się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Program działań samorządu powiatowego na rzecz integracji społecznej, aktywizacji zawodowej oraz przestrzegania praw osób niepełnosprawnych w powiecie tomaszowskim na lata 2019 - 2023", określony w załączniku do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu w Tomaszowie Mazowieckim

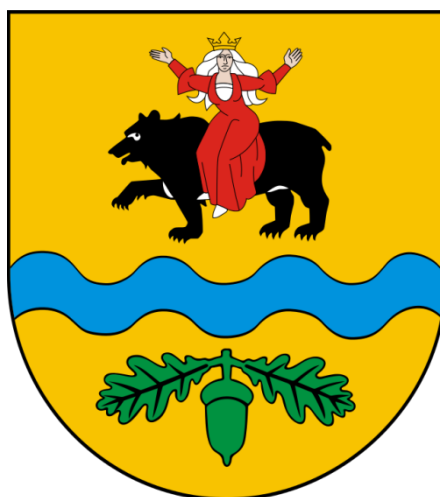
§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodnicząca Rady
Powiatu

Wacława Bąk

Załącznik do uchwały Nr VI/50/ Rady Powiatu w
Tomaszowie Mazowieckim z dnia 11 kwietnia 2019r.

**PROGRAM DZIAŁAŃ SAMORZĄDU POWIATOWEGO
NA RZECZ INTEGRACJI SPOŁECZNEJ, AKTYWIZACJI
ZAWODOWEJ ORAZ PRZSTRZEGANIA PRAW OSÓB
NIEPEŁNOSPRAWNYCH
W POWIECIE TOMASZOWSKIM,
NA LATA 2019 – 2023**

Tomaszów Mazowiecki 2019

Spis treści

Wstęp	3
1. Diagnoza stanu wyjściowego niepełnosprawności w powiecie tomaszowskim	4
1.1. Specyfika potrzeb osób niepełnosprawnych	4
1.2. Instytucje działające na rzecz osób niepełnosprawnych w powiecie tomaszowskim	6
1.3. Poziom zaspokajania potrzeb osób niepełnosprawnych w powiecie tomaszowskim w latach poprzednich i występujące niedostatki	9
1.3.1. Definicja pojęcia niepełnosprawności w świetle przepisów.	9
1.3.2. Populacja osób niepełnosprawnych w powiecie tomaszowskim - diagnoza	10
1.3.3. Formy i zakres wsparcia osób niepełnosprawnych przez Powiat Tomaszowski w latach 2015-2018. Analiza społeczno-ekonomiczna niepełnosprawnych korzystających ze wsparcia	16
2. Założenia ogólne Programu	34
2.1. Zadania samorządu powiatowego z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych	34
2.1.1. Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej	34
2.1.2. Zadania z zakresu rehabilitacji społecznej	35
2.2. Czas trwania i zasięg Programu	36
2.3. Odbiorcy Programu	36
2.4. Wartość dodana Programu	36
3. Cel główny oraz cele szczegółowe Programu, sposoby realizacji i wskaźniki ewaluacji.	37
4. Finansowanie, realizatorzy, uwagi podsumowujące	40
4.1. Prognozowany budżet, źródła finansowania i harmonogram działań.	40
4.2. Realizatorzy programu	40
4.3. Podsumowanie	41
5. Wykaz tabel	42
6. Wykaz wykresów	43

Wstęp

Opracowanie oraz realizacja niniejszego *Programu działań samorządu powiatowego na rzecz integracji społecznej, aktywizacji zawodowej oraz przestrzegania praw osób niepełnosprawnych w Powiecie Tomaszowskim, na lata 2019 – 2023* jest jednym z zadań służącym realizacji polityki społecznej wobec niepełnosprawnych mieszkańców. Podstawę do jego stworzenia stanowi *Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*. Zgodnie, z tą ustawą celem *rehabilitacji społecznej jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym na jak najwyższym poziomie*, a celem *rehabilitacji zawodowej aktywizacja zawodowa rozumiana, jako ułatwienie osobie niepełnosprawnej uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia*.

Zadaniem niniejszego programu jest ukierunkowanie działań w taki sposób, by osoby niepełnosprawne w jak największym stopniu miały możliwość uczestniczyć w życiu społecznym, realizować się zawodowo oraz korzystać z praw i obowiązków przysługujących wszystkim obywatelom. W sytuacjach gdzie włączenie się jednostki do społeczeństwa jest znacznie utrudnione, powinno się podjąć wszelkich działań, aby to społeczeństwo przystosować do ich potrzeb, stworzyć je bardziej dostępnym i przyjaznym. Aby tak się stało, niezwykle ważna jest współpraca oraz zaangażowanie wszelkich podmiotów tj. organizacji pozarządowych, władz rządowych i samorządowych a także wszelkich organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

Program jest zgodny i spójny ze „Strategią rozwiązywania problemów społecznych w powiecie tomaszowskim na lata 2015-2020”, innymi dokumentami i programami opracowanymi zarówno na szczeblu krajowym, jak i lokalnym oraz stanowi kontynuację programu o tej samej nazwie, który obowiązywał w latach 2015-2018.

Dzięki doświadczeniu i wiedzy nabytym w trakcie realizacji programu w latach poprzednich możliwe jest lepsze zdiagnozowanie problemów z jakimi osoby niepełnosprawne mierzą się w życiu codziennym.

Opracowując niniejszy program wzięto pod uwagę dane dotyczące podstawowych aspektów związanych ze środowiskiem osób niepełnosprawnych, m.in. takich jak sytuacja społeczna, czy specyficzne potrzeby tejże grupy społecznej. W trakcie tworzenia Programu przeprowadzone zostały konsultacje z podmiotami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych.

1. Diagnoza stanu wyjściowego niepełnosprawności w powiecie tomaszowskim

1.1. Specyfika potrzeb osób niepełnosprawnych

Zjawiska niepełnosprawności nie sposób dużej ignorować, gdyż liczebność tej grupy ciągle wzrasta. Niemal każdego dnia spotkać można osobę z niepełnosprawnością. Dla wielu ludzi nadal jest to temat trudny i rodzący dyskomfort, wciąż występują problemy izolacji, marginalizacji czy dyskryminacji. Jednak wraz z rozwojem wiedzy zwiększa się świadomość społeczeństwa co daje nadzieję na to, że osoby te przestaną być traktowane tylko jak obciążenie, a zaczną być postrzegane jako osoby wartościowe i mające prawo do korzystania z życia, w takim samym stopniu, co osoby nazywane pełnosprawnymi.

Niepełnosprawność może utrudniać, ograniczać ale też całkowicie uniemożliwiać samodzielną egzystencję. W związku z tym, że osoby niepełnosprawne znajdują się w dużo trudniejszej sytuacji niż reszta społeczeństwa, napotykają każdego dnia na szereg barier, to trzeba ułatwić im codzienne funkcjonowanie i stworzyć warunki umożliwiające jak najpełniejsze uczestnictwo w życiu społecznym.

Potrzeby osób niepełnosprawnych są różne i inne dla każdego rodzaju niepełnosprawności. Jednak potrzeba miłości, zrozumienia czy poszanowania godności jest wspólna dla wszystkich. Niezwykle ważne jest nawiązywanie kontaktów środowiskowych i posiadanie przyjaciół. Zdobycie odpowiedniego wykształcenia a następnie uzyskanie zatrudnienia pozwala nie tylko zapewnić odpowiednie warunki materialne i względną niezależność ale też przyczynia się do pełnej integracji oraz zapobiega izolacji społecznej. Należy pamiętać, że integracja społeczna osoby niepełnosprawnej oznacza nieograniczoną deficytami zdrowotnymi i sprawnościowymi możliwość uczestnictwa w życiu społecznym i jest podstawowym celem rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych. Przynosi korzyści nie tylko osobom niepełnosprawnym ale także pełnosprawnym. Osobom niepełnosprawnym (np.):

- pozwala nabrać większej pewności siebie,
- pobudza wiarę we własne możliwości,
- mobilizuje do wysiłku oraz daje możliwość odnalezienia swojego miejsca w środowisku.

Zaspokojenie potrzeby przynależności, kontaktu emocjonalnego czy bliskości w znacznym stopniu ułatwia zaakceptowanie swojej sytuacji. Aktywne uczestnictwo w życiu codziennym wpływa na rozwój osobisty, a co za tym idzie - rozwój autonomii. Osoby pełnosprawne poprzez kontakt z osobami niepełnosprawnymi uczą się akceptacji, odpowiedzialności, tolerancji, a także nabywają więcej cierpliwości w wykonywaniu różnych codziennych czynności.

Aktywizacja zawodowa jest podstawowym celem rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Wszystkie osoby niepełnosprawne bez względu na przyczyny i rodzaj niepełnosprawności mają prawo do pomocy w zakresie zatrudniania na równi z osobami pełnosprawnymi, zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami. Praca zgodna z kwalifikacjami daje

poczucie zadowolenia i jest podstawowym zabezpieczeniem uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społeczno – gospodarczym gminy i powiatu.

Aktywność zawodowa daje osobom niepełnosprawnym możliwość:

- rozwoju i samorealizacji,
- poprawy poczucia własnej wartości oraz poczucie przydatności,
- uzyskania samodzielności materialnej,
- społecznego kontaktu z innymi osobami,
- poczucia siły i bycia potrzebnym,
- partnerskiego udziału osoby niepełnosprawnej w życiu społecznym lokalnej wspólnoty.

Jednym z ważniejszych dokumentów odnoszących się do osób niepełnosprawnych jest **Karta Praw Osób Niepełnosprawnych z dnia 1 sierpnia 1997 r.** Stwierdza się w niej, że osoby niepełnosprawne mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji. Oznacza więc to prawo osób niepełnosprawnych m.in. do:

- *dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym,*
- *dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny,*
- *dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną,*
- *nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej,*
- *pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych,*
- *pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych,*
- *zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym,*
- *życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:*
 - * *dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej,*

- * swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu,
- * dostępu do informacji,
- * możliwości komunikacji międzyludzkiej,
- posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych,
- pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

Do pomocy w rozwiązywaniu problemów osób niepełnosprawnych oraz zaspokajania wielu ich potrzeb powołane zostały różnego rodzaju instytucje. Obok nich działają także instytucje realizujące potrzeby całego społeczeństwa (zakłady pracy, urzędy, szkoły), które nie tylko mogą, ale i powinny integrować osoby niepełnosprawne z otoczeniem. Wszystkie te instytucje mogą stwarzać warunki do zaspokajania potrzeb życiowych osób niepełnosprawnych.

1.2. Instytucje działające na rzecz osób niepełnosprawnych w powiecie tomaszowskim

Na terenie powiatu tomaszowskiego funkcjonuje wiele instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych, które stawiają sobie za cel pomoc nie tylko im, ale także ich rodzinom. Najważniejsze z nich to:

*Starostwo Powiatowe w Tomaszowie Mazowieckim
ul. Św. Antoniego 41.*

W budynku mieszczą się m.in.:

- ❖ **Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie**
- ❖ **Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności**

- ❖ **Powiatowy Urząd Pracy
w Tomaszowie Mazowieckim
ul. Konstytucji 3 Maja 46**

Poza wyżej wymienionymi, na rzecz tej grupy społecznej działają także następujące organizacje i instytucje:

INSTYTUCJE I ORGANIZACJE DZIAŁAJĄCENA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

1.	<i>Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej</i>	<i>ul. Cekanowska 5 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
2.	<i>Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności</i>	<i>ul. Św. Antoniego 41 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
3.	<i>Powiatowa Społeczna Rada do Spraw Osób Niepełnosprawnych</i>	
4.	<i>Warsztat Terapii Zajęciowej przy „Fundacji Społecznej RAZEM”</i>	<i>ul. Polna 56a 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
5.	<i>Fundacja Społeczna RAZEM</i>	
6.	<i>Warsztat Terapii Zajęciowej przy Stowarzyszeniu Rodzin Dzieci i Osób Niepełnosprawnych</i>	<i>ul. Warszawska 95/97 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
7.	<i>Stowarzyszenie Rodzin Dzieci i Osób Niepełnosprawnych</i>	
8.	<i>Polski Związek Niewidomych Koło Nr 21</i>	
9.	<i>Tomaszowskie Stowarzyszenie Amazonek</i>	<i>Rudnik 10 97-319 Będków</i>
10.	<i>Warsztat Terapii Zajęciowej przy „Stowarzyszeniu Osób Niepełnosprawnych POMOCNA DŁOŃ”</i>	
11.	<i>Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych POMOCNA DŁOŃ</i>	
12.	<i>Środowiskowy Dom Samopomocy (dla osób z zaburzeniami psychicznymi, realizujący zadania określone w ustawie o pomocy społecznej oraz ustawie o ochronie zdrowia psychicznego)</i>	<i>ul. Szkolna 14 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>

13.	<i>Ośrodek Rehabilitacji Dzieci Niepełnosprawnych</i>	<i>ul. Jana Pawła II 64/66 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
14.	<i>Dom Pomocy Społecznej Nr 1</i>	<i>ul. Polna 56 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
15.	<i>Dom Pomocy Społecznej Nr 2</i>	<i>ul. Jana Pawła II 37 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
16.	<i>Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy</i>	<i>ul. Majowa 1/13 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
17.	<i>Polski Związek Głuchych Oddział Łódzki</i>	<i>ul. Piłsudskiego 57 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
18.	<i>Polski Stowarzyszenie Diabetyków Oddział Miejsko-Powiatowy</i>	<i>ul. Legionów 34/38 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
19.	<i>Polskie Stowarzyszenie Diabetyków – Koło Miejskie Nr 2</i>	<i>ul. Św. Antoniego 55 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
20.	<i>Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów – Oddział Rejonowy</i>	<i>ul. Św. Antoniego 21 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
21.	<i>Powiatowe Stowarzyszenie Emerytów, Rencistów i Inwalidów</i>	<i>ul. Niebrowska 14 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
22.	<i>Terenowa Organizacja Emerytów i Rencistów NSZZ „Solidarność” w Niewiadowie</i>	<i>ul. Kopernika 20 97-225 Ujazd</i>
23.	<i>Tomaszowskie Stowarzyszenie START klub Sportowców Niepełnosprawnych</i>	<i>ul. Mazowiecka 5 m. 43 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
24.	<i>Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci z Autyzmem „ISKIERKA”</i>	<i>ul. Grunwaldzka 13/15 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>
25.	<i>Fundacja „Educator” im. Ks. Stanisława Grada</i>	<i>ul. POW 8 97-200 Tomaszów Mazowiecki</i>

1.3. Poziom zaspokajania potrzeb osób niepełnosprawnych w powiecie tomaszowskim w latach poprzednich i występujące niedostatki

1.3.1. Definicja pojęcia niepełnosprawności w świetle przepisów.

Istnieje wiele definicji niepełnosprawności. Zgodnie z ustawą o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, do której odwołuje się również Konstytucja RP, za niepełnosprawnych uznaje się *osoby, których stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności ogranicza zdolności do wykonywania pracy zawodowej.*

Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) niepełnosprawnością jest każde ograniczenie lub niemożność prowadzenia aktywnego życia w sposób uznawany za typowy dla człowieka.

W Polsce funkcjonują dwa systemy orzecznictwa: o niezdolności do pracy (do celów rentowych) oraz o stopniu niepełnosprawności (do celów poza rentowych). Ten pierwszy reguluje Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, drugi natomiast Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

Ustala się trzy stopnie niepełnosprawności:

➤ **Znaczny** – *do znacznego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej i wymagającą, w celu pełnienia ról społecznych, stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji,*

➤ **Umiarkowany** – *do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub wymagającą czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych,*

➤ **Lekki** – *do lekkiego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę o naruszonej sprawności organizmu, powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością fizyczną, lub mająca ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne.*

Dodatkowo według ustawy: *osoby, które nie ukończyły 16 roku życia zaliczane są do osób niepełnosprawnych, jeżeli mają naruszoną sprawność fizyczną lub psychiczną o przewidywanym okresie trwania powyżej 12 miesięcy, z powodu wady wrodzonej, długotrwałej choroby lub uszkodzenia organizmu, powodującą konieczność zapewnienia im całkowitej opieki lub pomocy w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych w sposób przewyższający wsparcie potrzebne osobie w danym wieku.* Orzeczenie służy przyznaniu zasiłku pielęgnacyjnego, stałego oraz korzystania z innych ulg i uprawnień.

Zgodnie z klasyfikacją Głównego Urzędu Statystycznego zbiorowość osób niepełnosprawnych dzieli się na dwie podstawowe grupy. Osoby niepełnosprawne:

- **prawnie** tj. takie, które posiadają odpowiednie, aktualne orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony
- **tylko biologicznie** tj. takie, które nie posiadają, ale mają, (odczuwają) całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania podstawowych czynności.

1.3.2. Populacja osób niepełnosprawne w powiecie tomaszowskim - diagnoza

Najważniejszym źródłem informacji w zakresie danych demograficznych, dotyczących także osób niepełnosprawnych jest Główny Urząd Statystyczny. Dane pozyskiwane są w trakcie Narodowego Spisu Powszechnego raz na dziesięć lat. Ostatnie zebrane zostały w 2011 roku i wykorzystane przy tworzeniu programu na lata 2015-2018.

Jak przedstawia Główny Urząd Statystyczny w pierwszym półroczu 2018 roku powiat tomaszowski zamieszkiwało 117 520 osób (czyli niespełna 5% całej populacji województwa) z czego 52% stanowiły kobiety, a 48% mężczyźni. Wśród tej zbiorowości, jak wykazuje GUS, osoby niepełnosprawne w wieku 0-14 lat stanowiły 2,23% wszystkich mieszkańców powiatu a osoby, które ukończyły 15 rok życia 10,82%. Liczba mieszkańców utrzymuje się na podobnym poziomie od kilku lat, co obrazuje poniższa tabela:

Tabela 1. Liczba mieszkańców powiatu ze względu na płeć

Płeć	2015	2016	2017	2018
Kobiety	61 778	61 532	61 300	61 148
Mężczyźni	57 185	56 868	56 679	56 372
Razem	118 964	118 400	117 979	117 520

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Oto jak przedstawia się podział mieszkańców powiatu ze względu na miejsce zamieszkania (miasto, wieś):

Tabela 2. Mieszkańcy powiatu według miejsca zamieszkania

Miejsce zamieszkania	I kwartał 2018
Gminy miejskie	62 970
Gminy wiejskie	54 550
Ogółem	117 520

Wykres 1. Mieszkańcy powiatu według miejsca zamieszkania

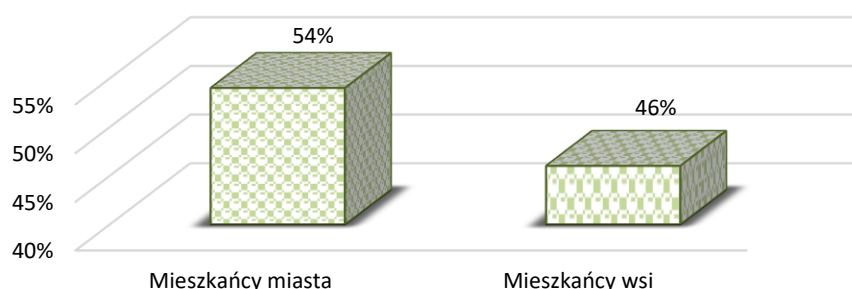

Tabela nr 2 oraz wykres nr 1 pokazują przewagę osób zamieszkujących tereny miasta (54%) w stosunku do mieszkańców terenów wiejskich (46%).

Zdecydowanie trudniejszym zadaniem jest ustalenie w miarę dokładnej liczby osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu, a to z tego powodu, że nie ma źródła, które na bieżąco prowadziłoby rejestr osób niepełnosprawnych w powiatach w ogóle. Dodatkowo komplikuje tu sprawę fakt funkcjonowania wspomnianych wcześniej dwóch systemów orzecznich, co w praktyce oznacza, że jedna i ta sama osoba może być rejestrowana w jednym i drugim systemie. Dlatego jak do tej pory jedynym sposobem pozwalającym precyzyjnie ustalić populację osób niepełnosprawnych są narodowe spisy powszechne. Z danych powstałych na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2011 r. wynika, że ogólna liczba osób niepełnosprawnych (w rozumieniu prawnym, czyli z orzeczonym stopniem niepełnosprawności, jak i niepełnosprawnych biologicznie) w powiecie tomaszowskim wyniosła **16 962, co stanowiło ok. 14, 1% ogółu mieszkańców. To oznaczało wyższy wskaźnik niż średnia dla całego kraju i województwa, ale jednocześnie oznaczało spadek w porównaniu do** stanu sprzed kilkunastu lat, ustalonego na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r. Wówczas osób niepełnosprawnych było 18 477, co stanowiło nieco ponad 15% całej populacji mieszkańców powiatu. Udział mężczyzn w tej grupie wynosił 47,6% a kobiet 52,4%. 11 345 osób – ok. 70% - posiadało orzeczenie o niepełnosprawności. To jednak dane nieco archiwalne, a w miarę aktualne są dostępne, ale tylko w odniesieniu do niepełnosprawności w rozumieniu prawnym tj. z orzeczeniem o niepełnosprawności. Dysponuje nimi choćby PFRON, który je wykorzystuje m.in. do ustalenia corocznego limitu środków finansowych dla danego powiatu na zadania zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej. Z informacji o wysokości środków na 2019 r. przekazanej przez PFRON do powiatu tomaszowskiego, przedstawiającej także sposób wyliczenia kwoty tych środków, wynika, że liczba osób z orzeczoną niepełnosprawnością w naszym powiecie w 2018 r. ustalona przez PRON **wynosiła niecałe 11 500 osób.**

Dla potrzeb związanych z opracowaniem niniejszego programu będziemy się posługiwać dokładnymi już danymi uzyskanymi z Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Tomaszowie Mazowieckim. Powiatowe zespoły ds. orzekania

o niepełnosprawności powoływane są przez Starostę i finansowane z budżetu państwa. Orzekanie odbywa się na wniosek osoby niepełnosprawnej bądź przedstawiciela ustawowego. W treści samego orzeczenia, poza ustaleniem niepełnosprawności/stopnia niepełnosprawności znaleźć się powinny wskazania w zakresie: zatrudnienia, szkoleń, uczestnictwa w terapii zajęciowej, konieczności zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i inne, korzystania z systemu środowiskowego wsparcia w samodzielnej egzystencji, konieczności opieki osoby drugiej, konieczności współdziałania opiekuna, uprawnień do karty parkingowej. W celu usprawnienia i podniesienia jakości orzekania oraz przetwarzania danych, stworzony został Elektroniczny Krajowy System Monitoringu Orzekania o Niepełnosprawności.

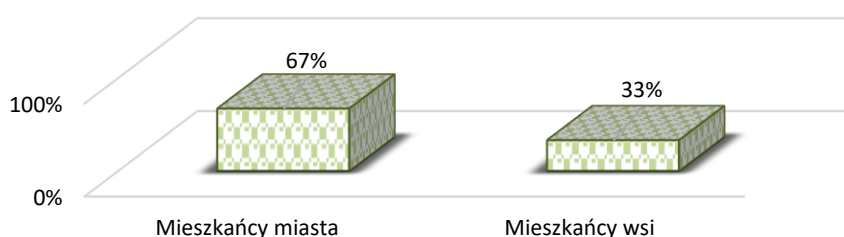
To właśnie z Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności pozyskane zostały dane dotyczące, liczby wydanych orzeczeń według miejsca zamieszkania, płci, stopni niepełnosprawności oraz jej przyczyn.

Tabela 3. Niepełnosprawni mieszkańcy powiatu według miejsca zamieszkania 2015-2018

Miejsce zamieszkania	2015	2016	2017	2018
Gminy miejskie	3326	2870	3193	2939
Gminy wiejskie	1499	1400	1584	1467
Ogółem	4 825	4 270	4 777	4 406

Źródło: PZOON

Wykres 2. Niepełnosprawni mieszkańcy powiatu według miejsca zamieszkania - orzeczeni w 2018 roku

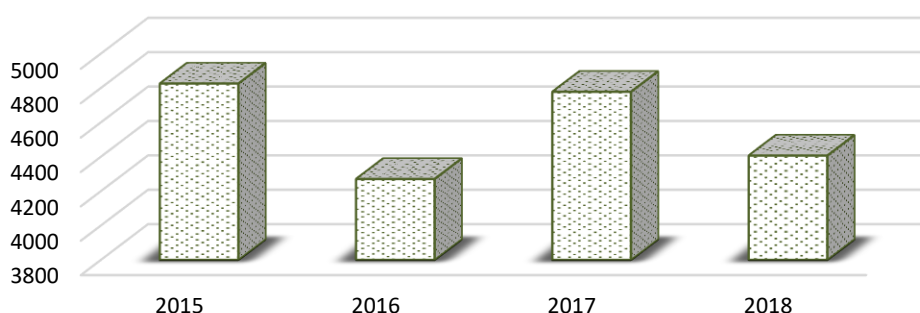
Zarówno powyższa tabela jak i wykres ukazują znaczną przewagę mieszkańców miasta w stosunku do mieszkańców wsi, spośród osób którym w latach 2015-2018 orzeczono niepełnosprawność. W ciągu ostatnich czterech lat mieszkańcy wsi stanowili jedynie 1/3 wszystkich orzeczonych osób.

Tabela 4. Liczba wydanych orzeczeń w latach 2015-2018

Liczba osób, którym orzeczono niepełnosprawność (ogółem)	2015	2016	2017	2018
18 278	4825	4270	4777	4406

Źródło: PZOON

Wykres 3. Liczba wydanych orzeczeń w latach 2015-2018

Jak obrazuje tabela nr 4 i wykres nr 3 w latach 2015-2018 wydano 18 278 orzeczeń. Liczba tych orzeczeń nie przekłada się na liczbę osób niepełnosprawnych, zamieszkujących na terenie powiatu tomaszowskiego. Spowodowane jest wydawaniem orzeczeń bezterminowo oraz czasowo np. na okres jednego roku, dwóch czy pięciu lat. Oznacza to, że osoby, które otrzymały orzeczenie o stopniu niepełnosprawności w 2015 roku, mogły również stanąć na komisji lekarskiej w roku 2017 i uzyskać kolejne orzeczenie, jeżeli termin ważności poprzedniego upłynął.

Należy ponownie zaznaczyć w tym miejscu, że poza ww. systemem orzecznictwa istnieją jeszcze inne, takie jak ZUS oraz KRUS, działające na podstawie odrębnych przepisów.

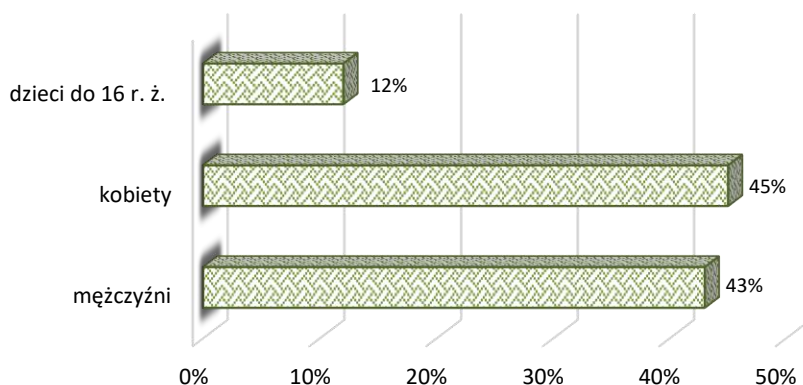
Tabela 5. Liczba wydanych orzeczeń w latach 2015-2018 w podziale na płeć

Osoby niepełnosprawne	2015	2016	2017	2018
Kobiety	2106	1841	2123	1984
Mężczyźni	2101	1779	1980	1897
RAZEM	4 207	3 620	4 103	3 881

Źródło: PZOON

Dzieci (razem)	618	650	674	525
----------------	------------	------------	------------	------------

Wykres 4. Liczba wydanych orzeczeń w 2018 roku według płci

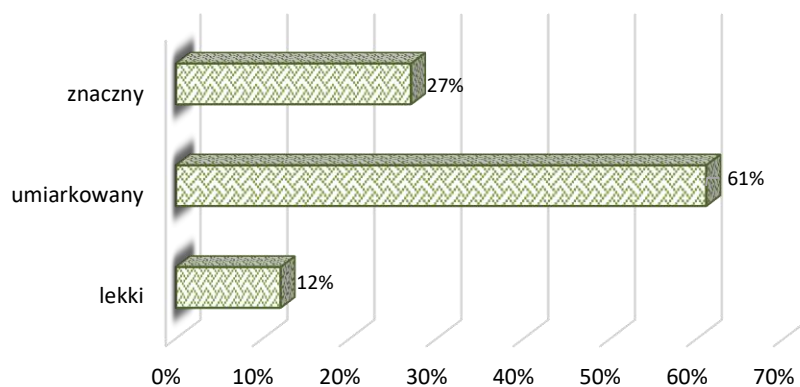
Przyglądając się danym zamieszczonym w wykresie nr 4 można zauważyć, że w 2018 roku, wśród wszystkich osób niepełnosprawnych, najwięcej było kobiet (45%), niewiele mniej mężczyzn (43%) a dzieci jedynie 12%. Tabela natomiast pokazuje, że sytuacja utrzymywała się na podobnym poziomie przez ostatnie kilka lat.

Tabela 6. Liczba wydanych orzeczeń 2015-2018 według stopni niepełnosprawności

Stopień niepełnosprawności	2015	2016	2017	2018
znaczny	976	929	1061	1044
umiarkowany	2526	2238	2570	2366
lekki	705	453	472	471
Razem	4 207	3 620	4 103	3 881

Źródło: PZOON

Wykres 5. Liczba wydanych orzeczeń w 2018 roku według stopni niepełnosprawności

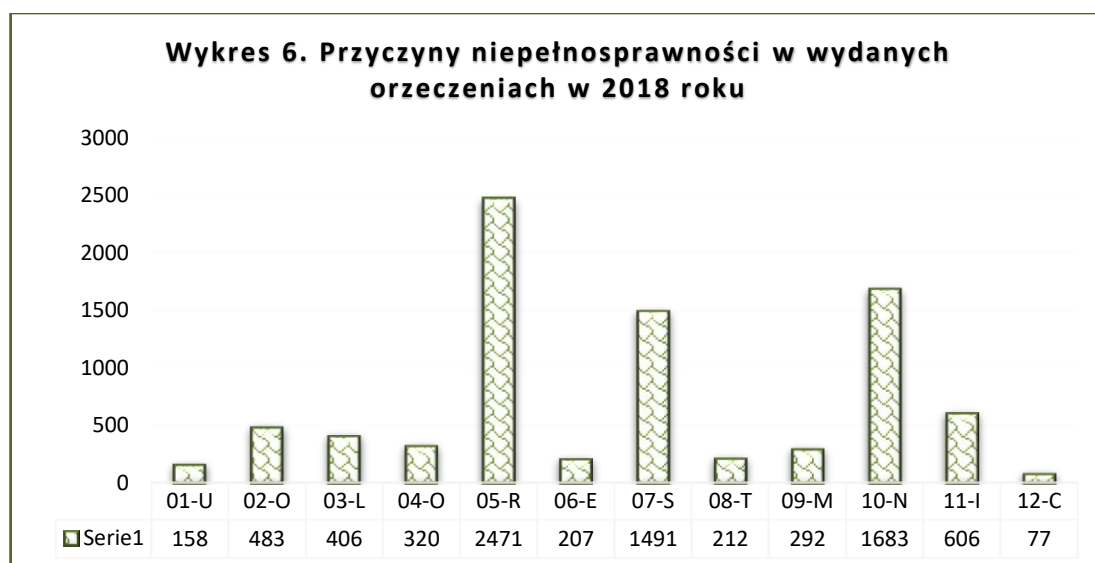

Najliczniejszą grupę osób niepełnosprawnych stanowią osoby, które posiadają umiarkowany stopień niepełnosprawności. W 2018 roku stanowiły 61% wszystkich osób niepełnosprawnych, w 2017 roku niespełna 63%, w roku 2016 – 62% natomiast w 2015 roku 60%. Spośród wszystkich wydanych orzeczeń o stopniu niepełnosprawności w latach 2015-2018, orzeczenia o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności wynosiły 61%, o znacznym 26%, natomiast o lekkim 13%.

Tabela 7. Przyczyny niepełnosprawności w wydanych orzeczeniach w latach 2015-2018

Przyczyny niepełnosprawności	Liczba wydanych orzeczeń			
	2015	2016	2017	2018
Upośledzenie umysłowe	153	152	173	158
Choroby psychiczne	489	471	451	483
Zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu	407	382	452	406
Choroby narządu wzroku	386	310	398	320
Upośledzenie narządu ruchu	2400	2165	2495	2471
Epilepsja	224	207	237	207
Choroby układów oddechowego i krążenia	1674	1427	1655	1491
Choroby układu pokarmowego	248	228	235	212
Choroby układu moczowo-płciowego	343	314	329	292
Choroby neurologiczne	1431	1419	1687	1683
Schorzenia endokrynologiczne, metaboliczne i inne	742	585	709	606
Całościowe zaburzenia rozwojowe	61	68	91	77

Źródło: PZOON

Orzeczenie może zawierać maksymalnie trzy symbole niepełnosprawności, jeżeli schorzenia w podobnym do siebie stopniu wpływają na funkcjonowanie całego organizmu.

Z przedstawionych powyżej danych wynika, że najczęstszą przyczyną niepełnosprawności jest dysfunkcja narządu ruchu (56% orzeczeń wydanych w 2018 roku zawiera symbol 05-R). Choroby neurologiczne plasują się na drugim miejscu – wystąpiły w 20% orzeczeń, natomiast choroby układu oddechowego i krążenia w niespełna 18%. Najrzadziej występującą przyczyną są całościowe zaburzenia rozwojowe – 1%, upośledzenie umysłowe – 2% oraz epilepsja – 2,5%.

1.3.3. Formy i zakres wsparcia osób niepełnosprawnych przez Powiat Tomaszowski w latach 2015-2018. Analiza społeczno-ekonomiczna niepełnosprawnych korzystających ze wsparcia.

1.3.4.1. Rehabilitacja zawodowa

Powiatowy Urząd Pracy w latach 2015-2018 podejmował szereg działań z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Były one ściśle związane z wysokością otrzymanych środków finansowych przeznaczonych w danym roku na ten cel.

Tabela 8. Realizowane zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych w latach 2015 - 2018 ze środków PFRON

Rodzaj realizowanego zadania	2015		2016		2017		2018	
	Ilość osób	Wydatki	Ilość osób	Wydatki	Ilość osób	Wydatki	Ilość osób	Wydatki
Zwrot kosztów wyposażenia stanowiska pracy	18	355 444	18	418 586	15	355 615	17	360 386
Jednorazowe środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej	3	75 000	-	--	6	149 392	8	149 844
Stáže	28	150 290	35	159 975	14	64 016	4	13 112
Szkolenia	6	22 200	-	--	1	3 045	-	--
RAZEM:	55	602 934	53	578 561	36	572 068	29	523 342

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

W latach 2015 - 2018 Powiatowy Urząd Pracy w Tomaszowie Mazowieckim w ramach dostępnych środków PFRON zaktywizował 173 osoby. Łącznie wydatkowano kwotę 2 276 905 zł.

Duże znaczenie w procesie aktywizacji osób niepełnosprawnych bezrobotnych miały instrumenty finansowane z Funduszu Pracy oraz z Europejskiego Funduszu Społecznego. Należały do nich: prace interwencyjne, roboty publiczne, staże, prace społecznie użyteczne, bony na zasiedlenie, refundacja wyposażenia stanowiska pracy oraz jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej. Udzielono pomocy 420 osobom niepełnosprawnym, na ten cel wydatkowano 1 954 666,01 zł. Ponadto Urząd Pracy kierował osoby niepełnosprawne na szkolenia, które były finansowane ze środków Funduszu Pracy i Europejskiego Funduszu Społecznego. W szkoleniach uczestniczyło 87 osób, wydatkowano 112 191,70 zł.

Statystyki Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim informują, że na dzień 31.12.2018 roku zarejestrowane były 342 osoby niepełnosprawne, z czego 299 to osoby niepełnosprawne bezrobotne, a 43 to osoby niepełnosprawne poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu.

Liczba osób niepełnosprawnych poszukujących pracy w stosunku do osób niepełnosprawnych bezrobotnych jest zdecydowanie niższa. Jest to zapewne spowodowane faktem posiadania ubezpieczenia zdrowotnego z tytułu pobierania świadczenia rentowego jak i też niewielkim zainteresowaniem aktywizacją zawodową.

Analiza osób niepełnosprawnych znajdujących się w rejestrach Urzędu Pracy w okresie sprawozdawczym wskazuje, że liczba niepełnosprawnych (bezrobotnych i poszukujących pracy) zmniejszyła się o 217 osób.

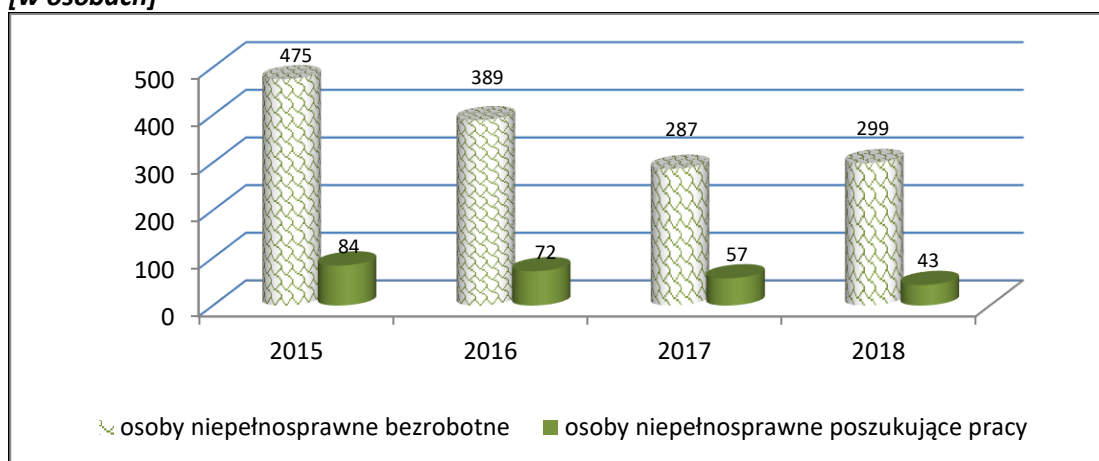
Szczegółowe dane zostały zaprezentowane w poniższych tabelach i na wykresach.

Tabela 9. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Tomaszowie Mazowieckim w latach 2015-2018 [w osobach]

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018
Osoby niepełnosprawne bezrobotne	475	389	287	299
Osoby niepełnosprawne poszukujące pracy	84	72	57	43
Razem osoby niepełnosprawne	559	461	344	342

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

Wykres 7. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015-2018 [w osobach]

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

W latach 2015 – 2017 udział procentowy niepełnosprawnych w ogóle bezrobotnych sukcesywnie malał, jednak w kolejnym roku wzrósł o 0,6 punktu procentowego. Mimo to odsetek niepełnosprawnych na koniec 2018 roku był niższy w stosunku do 2015 roku o 0,6 punktu procentowego.

Tabela 10. Udział osób niepełnosprawnych bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Tomaszowie Mazowieckim w latach 2015-2018 [%]

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018
Bezrobotni ogółem	5343	4401	3748	3624
Bezrobotni niepełnosprawni	475	389	287	299
Udział % w ogólnej liczbie bezrobotnych	8,9%	8,8%	7,7%	8,3%

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

Pomimo stosunkowo „niewielkiej” skali bezrobocia osób niepełnosprawnych w odniesieniu do ogółu zarejestrowanych w Urzędzie Pracy, osoby niepełnosprawne niejednokrotnie napotykają trudności w znalezieniu odpowiedniego zatrudnienia, odpowiadającego zarówno posiadanym kwalifikacjom zawodowym, jak również ograniczeniom zdrowotnym, wynikającym z niepełnosprawności. Częściowo sytuacja ta ma związek z niewiedzą i obawami pracodawców w odniesieniu do zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Należy jednak podkreślić, że świadomość pracodawców w tym zakresie wzrasta z roku na rok. Świadczy o tym zwiększająca się liczba ofert pracy pozyskiwana do realizacji przez Urząd, przeznaczona dla osób niepełnosprawnych.

Struktura osób niepełnosprawnych jest zróżnicowana pod względem stopnia niepełnosprawności, rodzaju schorzenia, płci, wieku, wykształcenia, czasu pozostawania bez pracy.

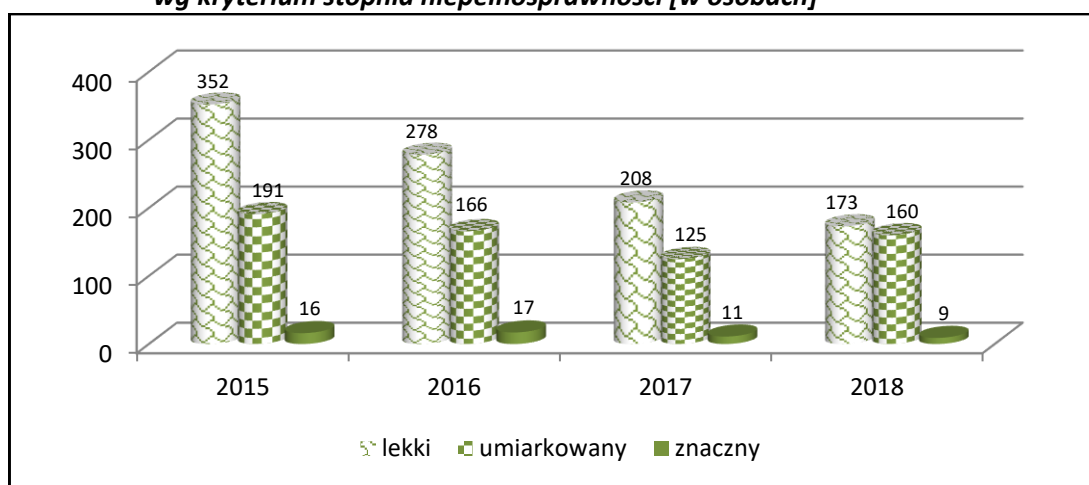
W analizowanym okresie najliczniejszą grupę stanowiły osoby z orzeczoną lekką stopniem niepełnosprawności. Udział tych osób wahał się w granicach od 50,6% do 63% ogółu zarejestrowanych niepełnosprawnych. Z kolei udział osób z umiarkowaną stopniem niepełnosprawności wynosił średnio 37,6%, a ze znaczną 3,1%. Obrazują to dane zaprezentowane w poniższej tabeli i na wykresie.

Tabela 11. Struktura osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015- 2018 wg kryterium stopnia niepełnosprawności [w osobach]

Stopień niepełnosprawności	Liczba osób niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy			
	2015	2016	2017	2018
Lekki	352	278	208	173
Umiarkowany	191	166	125	160
Znaczny	16	17	11	9
Razem:	559	461	344	342

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

Wykres 8. Struktura osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015-2018 wg kryterium stopnia niepełnosprawności [w osobach]

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

Najczęstszą przyczyną niepełnosprawności było upośledzenie narządu ruchu, choroby neurologiczne, a także inne schorzenia endokrynologiczne, metaboliczne, choroby zakaźne. Należy podkreślić, że część klientów posiadała schorzenia sprzężone z zakresu kilku rodzajów chorób.

Tabela 12. Liczba osób zarejestrowanych wg kodów niepełnosprawności w latach 2015 – 2018

Kod/Symbol	Schorzenia przyporządkowane	Liczba osób			
		2015	2016	2017	2018
01 – U	Upośledzenie umysłowe	3	2	1	0
02 – P	Choroby psychiczne	50	42	32	26
03 - L	Zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu	38	27	23	27
04 - O	Choroby narządu wzroku	55	38	34	26
05 – R	Upośledzenie narządu ruchu	138	135	102	99
06 - E	Epilepsja	30	31	28	21
07 – S	Choroby układu oddechowego i krążenia	48	27	23	27
08 – T	Choroby układu pokarmowego	9	7	4	7
09 – M	Choroby układu moczowo - płciowego	21	16	6	8
10 – N	Choroby neurologiczne	94	71	52	54
11 - I	Inne schorzenia (endokrynologiczne, metaboliczne, choroby zakaźne i inne)	63	57	28	42
12 - C	Całościowe zaburzenia rozwojowe	0	0	0	0
Nieustalone		10	8	11	5

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

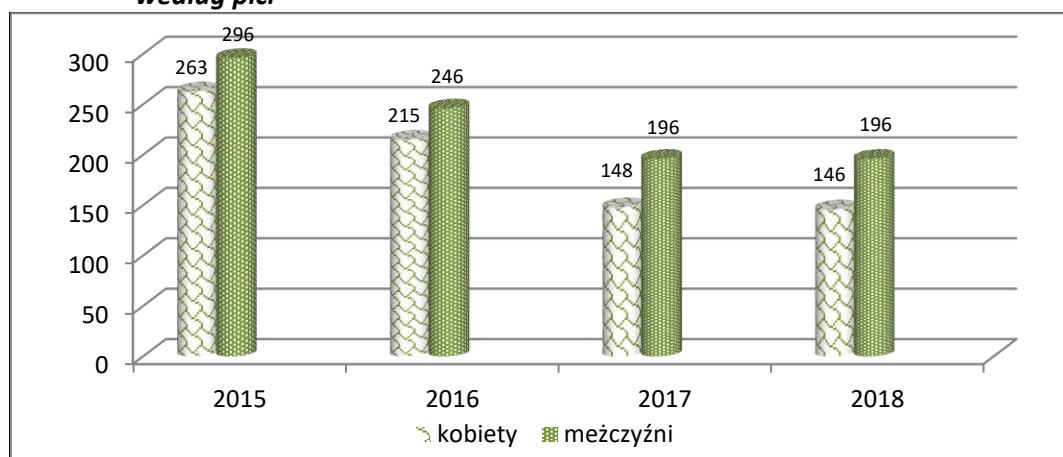
W omawianym okresie w Urzędzie Pracy częściej rejestrowali się mężczyźni ze stopniem niepełnosprawności niż kobiety. Ich udział miał tendencję rosnącą: od 3 do 4,3 punktu procentowego (2015 r. – 53 %; 2016 r. – 53,4%; 2017 r. – 57%; 2018 r. – 57,3%).

Tabela 13. Struktura osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015-2018 według płci

	2015	2016	2017	2018
Kobiety	263	215	148	146
Mężczyźni	296	246	196	196
Razem	559	461	344	342

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

Wykres 9. Struktura osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015-2018 według płci

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

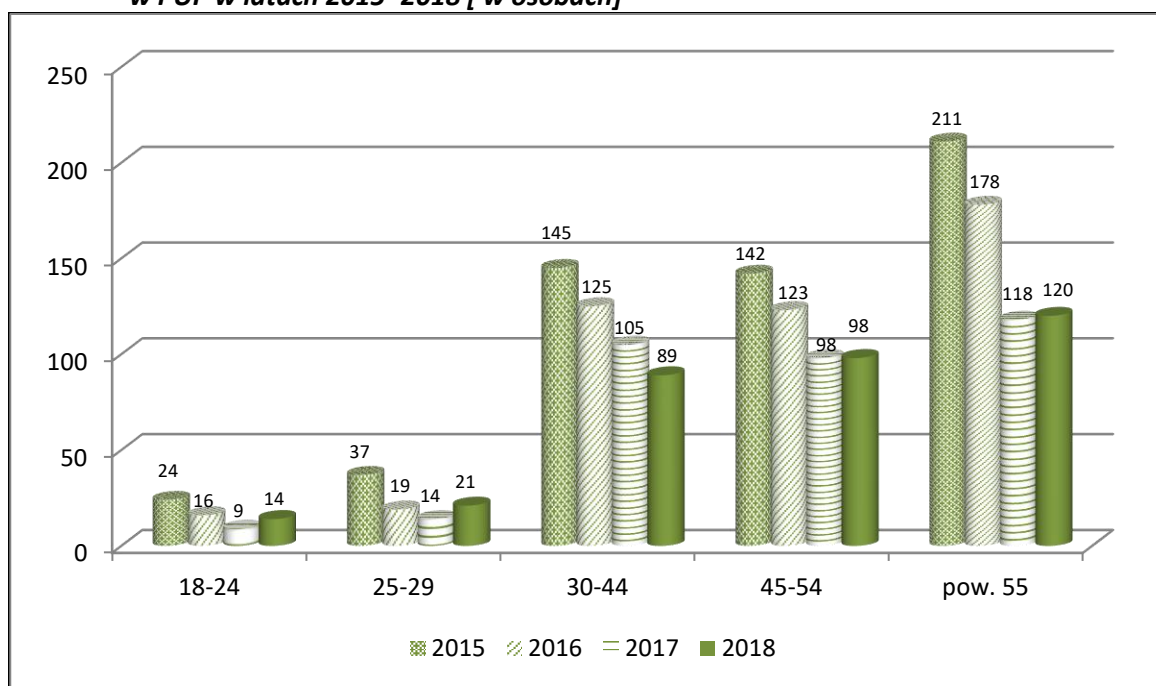
Zdecydowanie najrzadziej do rejestracji zgłaszały się osoby młode z orzeczonym stopniem niepełnosprawności, to jest w grupach wiekowych: 18-24 lata, 25-29 lat. Najczęściej zaś klienci w przedziale wiekowym 55 lat i więcej.

Tabela 14. Struktura wiekowa osób bezrobotnych niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015 -2018 [w osobach]

Wiek	2015	2016	2017	2018
18-24	24	16	9	14
25-29	37	19	14	21
30-44	145	125	105	89
45-54	142	123	98	98
pow. 55	211	178	118	120
Razem:	559	461	344	342

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

Wykres 10. Struktura wiekowa osób bezrobotnych niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015 -2018 [w osobach]

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

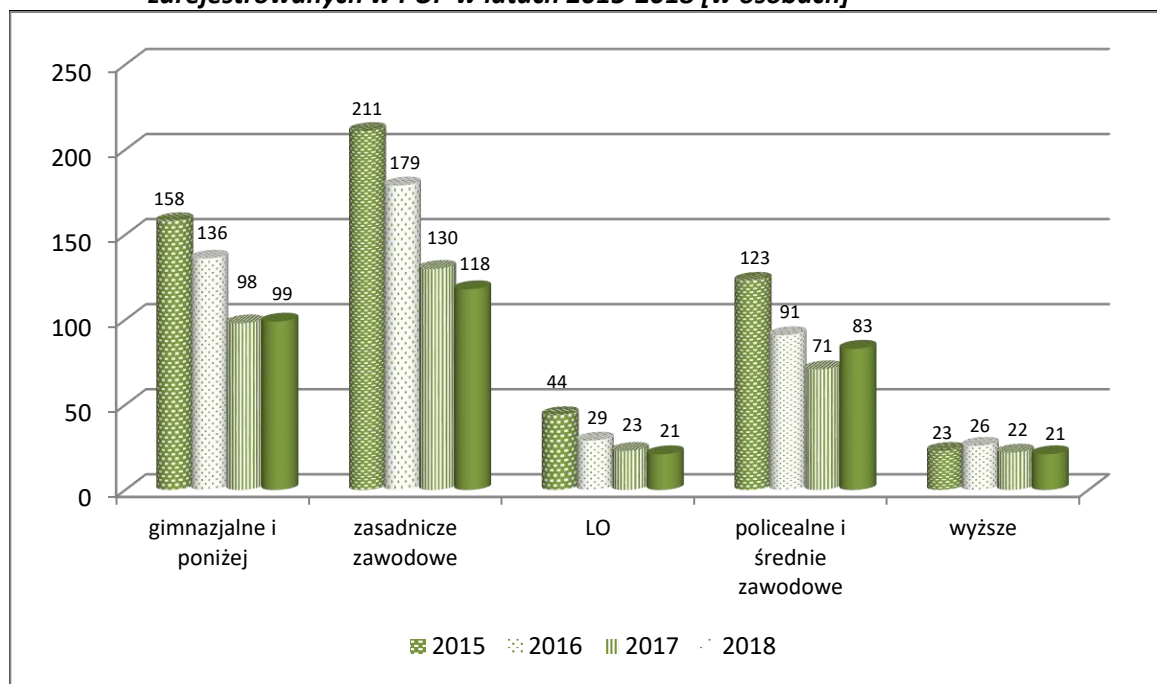
Osoby niepełnosprawne pozostające bez pracy charakteryzowały się niskim poziomem wykształcenia. Największa grupa legitymowała się wykształceniem zawodowym, gimnazjalnym lub podstawowym. W badanym okresie stanowiła ona średnio 66% ogółu zarejestrowanych osób niepełnosprawnych. Można również przypuszczać, że kwalifikacje zawodowe w przypadku osób starszych są zdezaktualizowane i nie odpowiadają oczekiwaniom pracodawców.

Tabela 15. Struktura osób bezrobotnych niepełnosprawnych według wykształcenia zarejestrowanych w PUP w latach 2015-2018 [w osobach]

Poziom wykształcenia	2015	2016	2017	2018
gimnazjalne i poniżej	158	136	98	99
zasadnicze zawodowe	211	179	130	118
LO	44	29	23	21
policealne i średnie zawodowe	123	91	71	83
wyższe	23	26	22	21
Razem:	559	461	344	342

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

Wykres 11. Struktura osób bezrobotnych niepełnosprawnych według wykształcenia zarejestrowanych w PUP w latach 2015-2018 [w osobach]

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

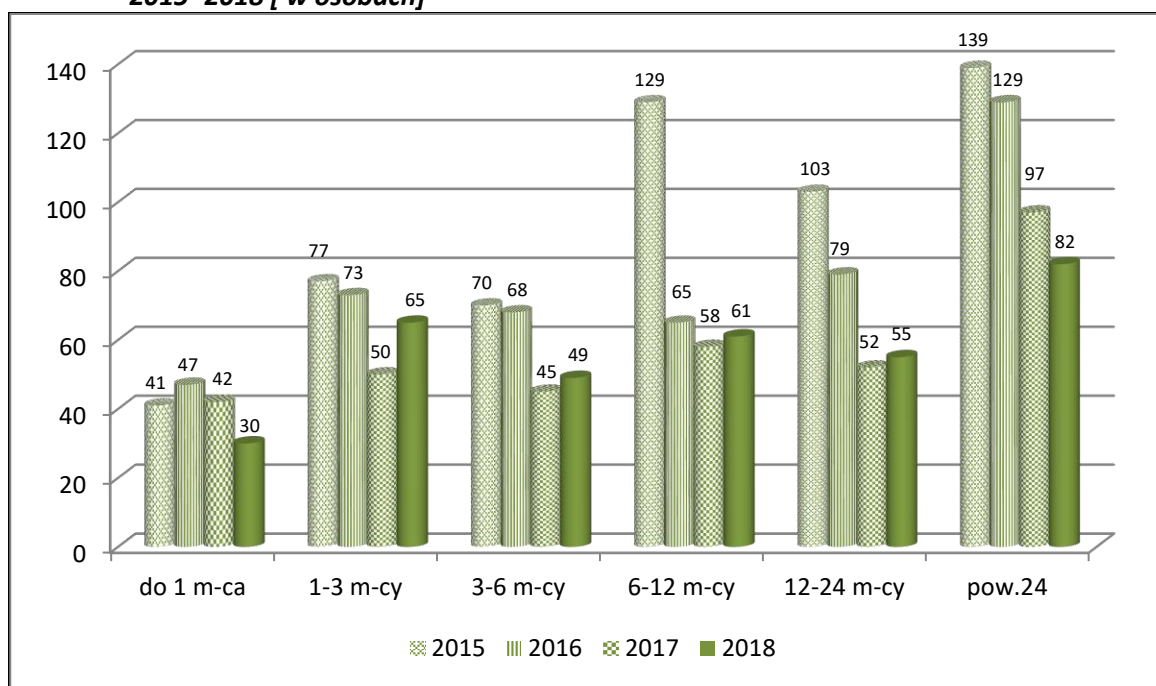
Zarówno rodzaj schorzenia jak i wiek oraz kwalifikacje mają wpływ na trudności w podjęciu pracy i powrocie na rynek przez osoby niepełnosprawne. Dowodzi tego analiza tej populacji pod względem czasu pozostawania bez pracy. W okresie sprawozdawczym osoby pozostające w rejestrach od 12 do 24 miesięcy i powyżej 24 miesięcy stanowiły średnio 43% ogółu bezrobotnych niepełnosprawnych.

Tabela 16. Osoby niepełnosprawne według czasu pozostawania bez pracy w latach 2015 -2018 [w osobach]

Czas pozostawania bez pracy	2015	2016	2017	2018
do 1m-ca	41	47	42	30
1-3 m-cy	77	73	50	65
3-6 m-cy	70	68	45	49
6-12 m-cy	129	65	58	61
12-24 m-cy	103	79	52	55
powyżej 24 m-cy	139	129	97	82
Razem:	559	461	344	342

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

Wykres 12. Osoby niepełnosprawne według czasu pozostawania bez pracy w latach 2015 -2018 [w osobach]

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

Z punktu widzenia społecznego osoby pozostające bez pracy przez długi czas tracą nawyk pracy, izolują się od otoczenia, częściej ulegają patologiom. Dlatego tak istotne znaczenie mają działania kierowane do tych osób, za realizację których odpowiedzialne są m.in. służby zatrudnienia.

Analiza osób niepełnosprawnych pozostających w rejestrach Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim pozwala wysnuć następujące wnioski:

- udział procentowy osób bezrobotnych niepełnosprawnych w ogóle osób bezrobotnych w analizowanym okresie utrzymywał się na podobnym poziomie;
- udział mężczyzn z orzeczonym stopniem niepełnosprawności był nieznacznie wyższy niż kobiet;
- najliczniejszą grupę wśród niepełnosprawnych klientów Urzędu Pracy stanowiły osoby z orzeczonym lekkim stopniem niepełnosprawności;
- przyczyną niepełnosprawności badanej populacji były głównie dysfunkcja narządu ruchu i schorzenie neurologiczne;
- osoby niepełnosprawne najczęściej charakteryzowały się niskim poziomem wykształcenia (średnio 66%) oraz długotrwałym pozostawaniem poza rynkiem pracy;
- średnio 43% ogółu osób niepełnosprawnych to osoby zarejestrowane w PUP powyżej 12 miesięcy.

1.3.4.2. Rehabilitacja społeczna

Podejmowane przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie działania z zakresu rehabilitacji społecznej mają za zadanie umożliwić osobie niepełnosprawnej uczestnictwo w życiu społecznym i kulturalnym, pomóc w przywróceniu samodzielności oraz zapewnić jak najkorzystniejsze warunki do życia. Rehabilitacja odbywa się poprzez pobudzanie aktywności społecznej, wyrabianie zaradności oraz umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych, likwidację barier czy kształtowanie postaw sprzyjających integracji.

Corocznie Rada Powiatu w Tomaszowie Mazowieckim podejmuje Uchwałę dotyczącą określenia realizowanych zadań w ramach rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, a także wysokości środków PFRON przeznaczonych na te zadania.

Tabela 17. Roczny limit środków PFRON dla powiatu tomaszowskiego w latach 2015-2018 (w zł.)

Lata	Warsztaty terapii zajęciowej	Rehabilitacja społeczna	Rehabilitacja zawodowa	Razem
2015	1 923 480	987 508	602 935	3 513 923
2016	2 159 460	897 050	580 000	3 636 510
2017	2 159 460	862 120	573 500	3 595 080
2018	2 240 460	818 807	523 500	3 582 767
2019	2 580 420	1 431 476		4 011 896

Źródło: dane PCPR w Tomaszowie Mazowieckim i PUP w Tomaszowie Mazowieckim

Przyglądając się danym z powyższej tabeli można zauważyć, że środki finansowe PFRON, które dostaje Powiat Tomaszowski, od kilku lat utrzymują się na podobnym poziomie. Niestety żadna z otrzymanych kwot w latach 2015-2018 nie była wystarczająca, aby zrealizować wszystkie złożone w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie wnioski. Rok 2019 odmiany w analizowanej sytuacji raczej nie przyniesie. Choć Powiat otrzyma na ten rok kwotę większą o prawie 430 000 złotych, w stosunku do roku poprzedniego, to po odliczeniu kwoty przeznaczonej na Warsztaty Terapii Zajęciowej pozostaje niespełna 90 000 złotych więcej na realizację wszystkich pozostałych zadań, z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej.

W poniższej tabeli przedstawiono zadania finansowane w części bądź w całości z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. W zadaniu nr 4 wymagany jest co najmniej 10% udział środków własnych powiatu, w zdaniach 1 – 3 wymagany jest w niewielkim zakresie udział środków własnych beneficjentów. Wysokość środków finansowych na zadania 1-4 ustalana jest w corocznym limicie dla danego powiatu, natomiast program „Aktywny samorząd” jest programem specjalnym Funduszu, w którym udział powiatu nie jest obowiązkowy.

Tabela 18. Ilość osób niepełnosprawnych korzystających ze wsparcia w ramach zadań realizowanych przez PCPR w latach 2015-2018

Lata	NAZWA ZADANIA					Razem
	1.Likwidacja barier funkcjonalnych (w komunikowaniu się, technicznych i architektonicznych)	2. Zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	3.Uczestnictwo w turnusach rehabilitacyjnych	4.Uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej	5.Program „Aktywny samorząd”	
2015	70	562	0	135	189	956
2016	65	519	54	135	265	1038
2017	54	564	61	135	265	1079
2018	45	694	28	145	246	1158

Źródło: dane Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Mazowieckim

Poza wymienionymi w tabeli realizowane jest jeszcze zadanie: dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych. Beneficjentami są tutaj organizacje społeczne działające na rzecz osób niepełnosprawnych. O dofinansowanie ubiega się każdego roku 10-12 podmiotów, podejmujących ogółem nieco ponad 20 przedsięwzięć o zasięgu powiatowym i ponadpowiatowym. Bierze w nich udział ok. 1000 osób niepełnosprawnych rocznie.

Warsztat terapii zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie oraz finansowo placówką, która stwarza osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy, możliwość rehabilitacji zawodowej i społecznej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacja tego celu odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej zmierzających do rozwijania umiejętności wykonywania czynności życia codziennego, zaradności osobistej oraz psychofizycznych sprawności i podstawowych, a także specjalistycznych umiejętności zawodowych. Uczestnicy warsztatów terapii zajęciowej w liczbie 145 biorą udział w zajęciach prowadzonych przez 3 warsztaty działające na terenie powiatu tomaszowskiego.

Warsztaty prowadzą następujące podmioty:

- *Stowarzyszenie Rodzin Dzieci i Osób Niepełnosprawnych* – Tomaszów Maz. ul. Warszawska 95/97 - **60** uczestników.
- *Fundacja Społeczna „RAZEM”* – Tomaszów Maz. ul. Polna 56a – **50** uczestników.
- *Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych „Pomocna Dłoń”* - Rudnik 10, gm. Będków – **35** uczestników.

Pilotażowy program pod nazwą „Aktywny samorząd” realizowany jest od 2012 roku, a jego głównym celem jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających

uczestnictwo beneficjentów programu w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji. Poniższa tabela przedstawia formy wsparcia z których można skorzystać:

AKTYWNY SAMORZĄD	
Moduł I	Moduł II
<ul style="list-style-type: none"> • pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu, • pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B, • pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, • dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania, • pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, • pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy co najmniej na III poziomie jakości, • pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, • pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej 	<p>Pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym poprzez dofinansowanie kosztów edukacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> • w szkole policealnej, • w kolegium, • w szkole wyższej

W 2016 i 2017 roku realizowano również program specjalny, finansowany ze środków PFRON pod nazwą „Program wyrównywania różnic między regionami III”. W ramach Programu pozyskane zostały środki finansowe w wysokości 320 000 złotych na realizację *obszaru D* tj. *likwidację barier transportowych*. Dofinansowano zakup czterech samochodów przystosowanych do przewozu osób niepełnosprawnych, w tym na wózku inwalidzkim.

Pod koniec 2018 roku rozpoczęto prace związane z realizacją projektu „Tomaszowskie Centrum Usług Społecznych” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w Ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego”. Został on stworzony z myślą o osobach niesamodzielnych, które ze względu na stan zdrowia, wiek bądź niepełnosprawność potrzebują wsparcia i opieki osoby drugiej, przy wykonywaniu co najmniej jednej z podstawowych czynności. Skierowany jest na seniorów tj. osoby, które ukończyły 50 r. ż. zamieszkujących na terenie powiatu tomaszowskiego.

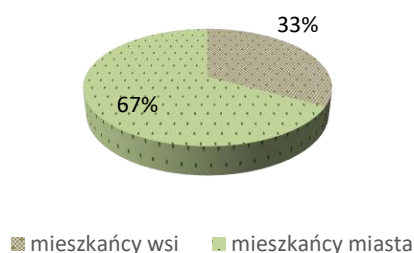
W ramach projektu Powiatowe Centrum realizuje dwa zadania:

- Wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego w której znajdują się: łóżka rehabilitacyjne, materace przeciwoślizgowe, rowery trójkołowe, rowery magnetyczne, fotel geriatryczny, orbitreki, drabinki do łóżek, lampy Biopton;
- Porady prawne i psychologiczne (wsparciem mogą zostać objęte zarówno osoby niesamodzielne jak i osoby z ich otoczenia)

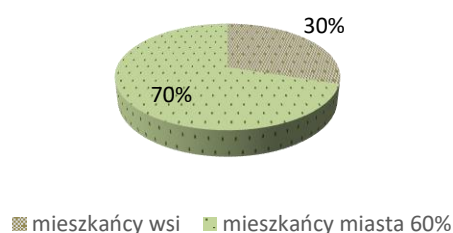
Sprzęt rehabilitacyjny wypożyczany jest na okres jednego roku z możliwością dwukrotnego przedłużenia, za każdym razem jednak nie dłużej niż na 6 miesięcy.

Dofinansowanie do zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze jest od kilku lat najbardziej popularną formą wsparcia. Jak pokazują dane zamieszczone w tabeli nr 18 liczba osób, które skorzystały z pomocy finansowej w tym zakresie stanowiła przeszło 50% wszystkich beneficjentów. Dofinansowanie do likwidacji barier funkcjonalnych również jest formą wsparcia, która cieszy się dużym zainteresowaniem. Poniższe wykresy pokazują jak przedstawia się charakterystyka populacji osób niepełnosprawnych korzystających z pomocy w ramach rehabilitacji społecznej, według wybranych cech, istotnych także z punktu widzenia kształtowania polityki społecznej wobec niepełnosprawnych, na przykładzie dwóch wyżej wymienionych zadań.

Wykres 13.1. Likwidacja barier funkcjonalnych w 2018 roku w podziale na mieszkańców wsi i miasta

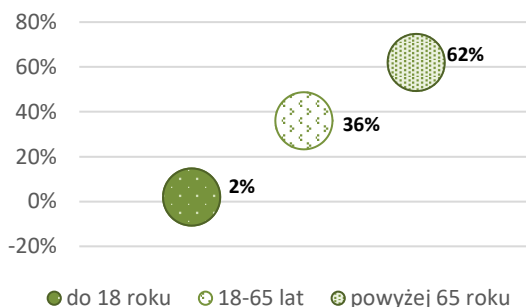
Wykres 13.2. Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze w 2018 roku w podziale na mieszkańców wsi i miasta

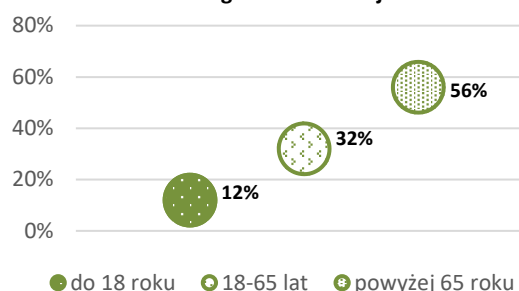
Wykresy nr 13.1 i 13.2. obrazują podział beneficjentów ze względu na miejsce zamieszkania (miasto lub wieś) i jednoznacznie wskazują na wyraźną przewagę mieszkańców miasta w stosunku do mieszkańców wsi. Wpływ na taki wynik wydaje się mieć, co poniekąd oczywiste, oddalenie miejsca zamieszkania od miejsca świadczenia usług (instytucjonalna forma wsparcia osób niepełnosprawnych realizowana jest głównie na terenach miast). Mniejszy stopień świadomości odnośnie uprawnień związanych z niepełnosprawnością oraz możliwości rehabilitacji na terenie powiatu. Inaczej przedstawia się sytuacja w przypadku warsztatów terapii zajęciowej. Łącznie, spośród 145 uczestników, 52% pochodzi ze wsi.

W Rudniku każdy z uczestników jest mieszkańcem terenów wiejskich, w fundacji „RAZEM” - 50%, natomiast w „Stowarzyszeniu Rodzin Dzieci i Osób Niepełnosprawnych” - 33%.

Wykres 14.1. Likwidacja barier funkcjonalnych w 2018 roku według wieku beneficjentów

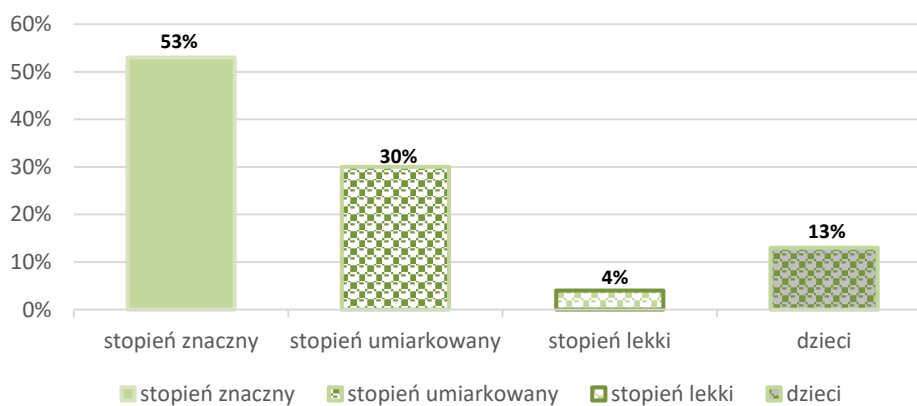

Wykres 14.2. Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze w 2018 roku według wieku beneficjentów

Jak pokazuje wykres 14.1 i 14.2 znaczna część osób korzystających z dofinansowania to osoby w podeszłym wieku.

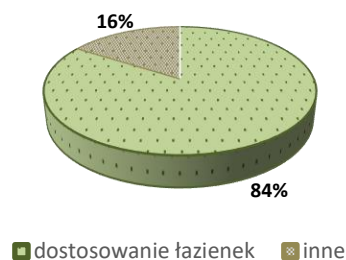
Wykres 15. Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze w 2018 roku według stopni niepełnosprawności beneficjentów

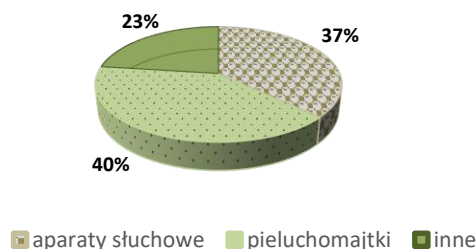
Z zaprezentowanych w wykresie 15 danych wynika, że osoby posiadające orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności stanowiły przeszło 50% wszystkich beneficjentów. Z pewnością sytuacja ta będzie się utrzymywać w kolejnych latach. Przyczyni się do tego wejście w życie *Ustawy z dnia 9 maja 2018 roku o szczególnych rozwiązaniach wspierających osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności*. Zgodnie z jej treścią, osobom posiadającym

orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności przysługuje prawo do zaopatrzenia w wyroby medyczne określone w przepisach – bez uwzględnienia okresu użytkowania oraz bez limitu ilościowego. Nieograniczony dostęp do artykułów na pewno przełoży się na ilość składanych w Centrum wniosków.

Wykres 16.1. Likwidacja barier funkcjonalnych w 2018 roku według rodzajów zadań

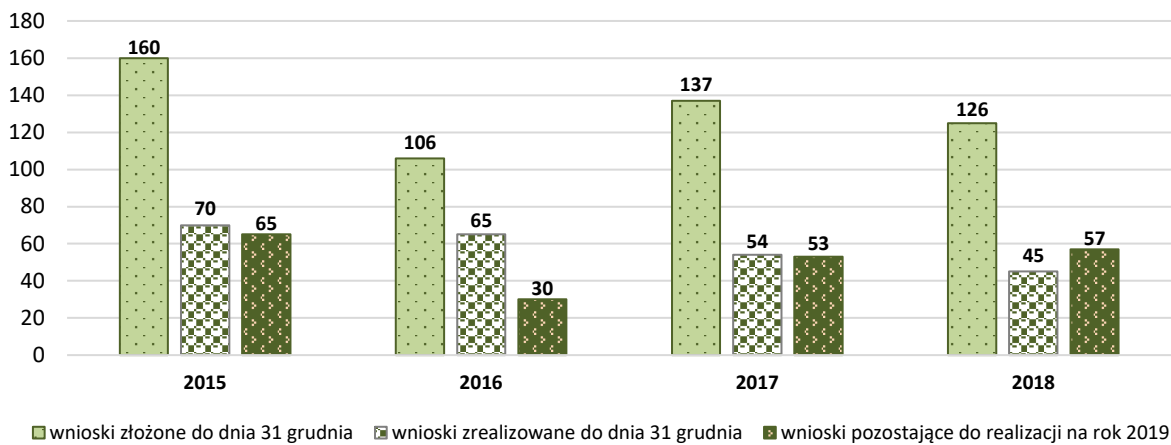

Wykres 16.2. Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze w 2018 roku według rodzaju sprzętu, przedmiotów i środków

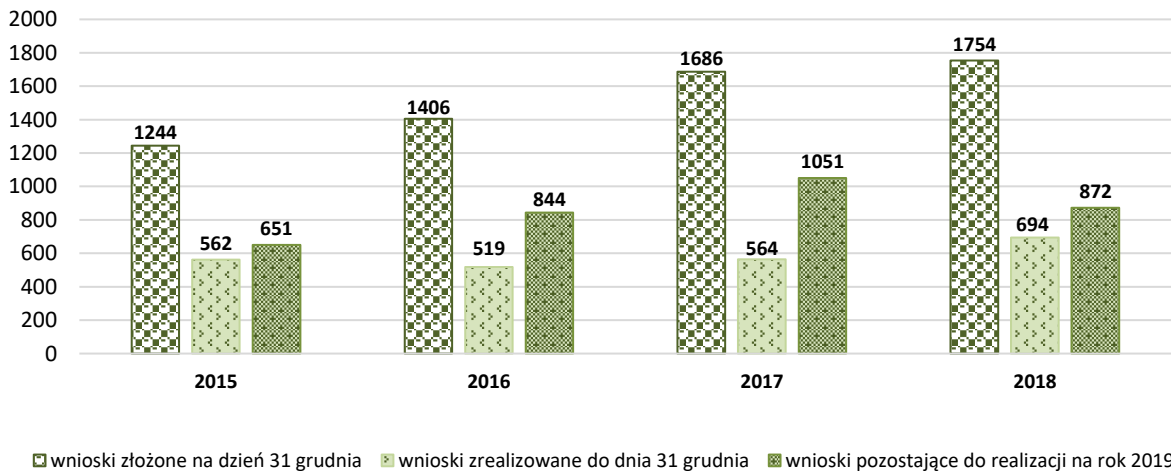

Wykres 16.1 pokazuje, że spośród wszystkich wykazanych w Uchwale Zarządu Powiatu sprzętów oraz prac, które mogą zostać objęte dofinansowaniem z zakresu likwidacji barier funkcjonalnych, to dostosowanie pomieszczeń higieniczno-sanitarnych jest głównym przedmiotem zainteresowań osób niepełnosprawnych i nie tylko. Wymiana urządzeń, poprawa stanu technicznego czy poziomu funkcjonalności łazienki nierzadko służy także rodzinie beneficjenta, która z niej korzysta. W przypadku sprzętu rehabilitacyjnego, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych (wykres 16.2) dofinansowania przyznawane są przede wszystkim do pieluchomajtek oraz aparatów słuchowych (łącznie stanowią aż 77% wszystkich przedmiotów objętych dofinansowaniem). Z każdym rokiem obserwuje się wzrost liczby osób niedosłyszących oraz z zaburzeniami słuchu na różnych częstotliwościach. Jednak przyglądając się dokładniej wnioskom składanym w tutejszym Centrum można zauważyć, że beneficjentami są zazwyczaj osoby starsze, którym orzeczenia o stopniu niepełnosprawności zostały wydane z powodu innych schorzeń niż laryngologiczne. Wciąż wzrasta ilość firm oraz sklepów zajmujących się sprzedażą tego wyrobu medycznego, organizowane są też darmowe badania słuchu przez producentów czy handlowców. Nie da się też nie zauważyć, że coraz częściej wydawane przez lekarza zlecenia na zaopatrzenie ww. wyrób medyczny dotyczą już nie jednego a dwóch aparatów słuchowych. I tu nasuwa się pytanie, czy w każdym z tych przypadków faktycznie zachodzi taka potrzeba?

Wykres 17.1. Likwidacja barier funkcjonalnych w latach 2015-2018 - ilość wniosków złożonych na koniec danego roku, zrealizowanych w danym roku oraz pozostających do realizacji

Wykres 17.2. Zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze w latach 2015-2018 - ilość wniosków złożonych na koniec danego roku, zrealizowanych w danym roku oraz pozostających do realizacji

Źródło wykresów 13.1 – 17.2: dane Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Mazowieckim

Powyższy wykres pokazuje, że ilość składanych wniosków na zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze wciąż wzrasta. Różnica zachodząca pomiędzy liczbą wniosków złożonych i zrealizowanych, a pozostających do realizacji, spowodowana jest umorzeniami spraw na skutek rezygnacji bądź śmierci wnioskodawcy. Szukając jakichś pozytywów możemy porównać liczbę zrealizowanych wniosków w latach 2015-2018. W 2018 roku zrealizowano ich najwięcej. Spowodowane jest to obniżeniem wysokości dofinansowania do 85% sumy kwoty limitu i wymaganego udziału własnego dorosłej osoby niepełnosprawnej oraz do 100% w przypadku dzieci. Przyczyniło się do tego również ustalenie jednej kwoty dofinansowania do pieluchomajtek i środków

zamiennych (45 złotych do 90 sztuk). Nadal jednak wniosków pozostających do realizacji jest bardzo dużo, a każdego dnia wpływają kolejne.

Aby w 2019 roku zrealizować wszystkie wnioski na dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze złożone do dnia 31 grudnia 2018 potrzebna byłaby kwota ok. 950 tysięcy złotych. Na likwidację barier funkcjonalnych 280 tysięcy złotych. Łącznie daje nam to kwotę rzędu 1 230 000 złotych. Do tego należy dodać również wnioski na dofinansowanie z zakresu sportu kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych na kwotę ok. 52 tysiące złotych. Jak łatwo zauważyć budżet którym PCPR dysponuje w 2019 roku, pomniejszony o koszty związane z rehabilitacją zawodową oraz warsztatami terapii zajęciowej, nie jest wystarczający i pozwala zrealizować jedynie ok. 71 % wszystkich z wyżej wymienionych spraw. Pod uwagę należy wziąć również wnioski wpływające na bieżąco. Ich wartość, na przykładzie lat poprzednich, można szacować na kolejne 700 tysięcy złotych. Do zrealizowania wszystkich zaległych i tegorocznych spraw potrzebna byłaby kwota (po dodaniu kosztów związanych z prowadzeniem warsztatów terapii zajęciowej -2 584 420 zł.) ok. **4,5 mln zł**. Jeżeli dofinansowania do uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych osób niepełnosprawnych (którymi zainteresowanie jest bardzo duże) zostałyby wznowione, kwota ta jeszcze znacząco by się zwiększyła.

Wnioski z diagnozy i analizy w obszarze rehabilitacji społecznej:

Mniejszy udział mieszkańców wsi w korzystaniu z dostępnych form rehabilitacji społecznej wydaje się wynikać z oddalenia miejsca zamieszkania od miejsca udzielania wsparcia i związanych z tym często barier transportowych. W mniejszym stopniu, o ile w ogóle ma to miejsce, przyczyna wydaje się tkwić w ograniczonym w stosunku do mieszkańców miasta, zakresie wiedzy w tym przedmiocie.

Kierunek działań, które mogą niwelować te różnice, powinien zakładać promowanie dostępnych form uzyskania dofinansowania do likwidacji tych barier zarówno w odniesieniu do osób fizycznych np. dofinansowanie zakupu odpowiednio oprzyrządowanego samochodu, jak i w odniesieniu do organizatorów transportu zbiorowego (np. samorządy gmin). Poza promowaniem także pomoc merytoryczna i organizacyjna w drodze do uzyskania takiego wsparcia.

Najistotniejszą kwestią i jednocześnie barierą nie do przekroczenia wydaje się być deficyt środków finansowych PFRON, przeznaczonych na zaspokajanie potrzeb osób niepełnosprawnych. Na dzień dzisiejszy czas oczekiwania na realizację wniosku na zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze dochodzi do dwóch lat. W przypadku likwidacji barier funkcjonalnych wniosek złożony w danym roku ma szansę zostać zrealizowany w roku kolejnym. Sytuacja jest trudna, pomimo wprowadzenia ograniczeń w przyznawaniu dofinansowań np. we wspomnianych wyżej turnusach rehabilitacyjnych (w 2018 roku na to zadanie przekazano jedynie 25 000,00 złotych z przeznaczeniem dla dzieci, które nie skorzystały z dofinansowania rok wcześniej)

oraz obniżenia wysokości dofinansowań w pozostałych zadaniach, tak aby z pomocy mogło skorzystać jak najwięcej potrzebujących osób.

Trudno spodziewać się nagłego np. podwojenia środków lub raptownego spadku zainteresowania aplikowaniem o pomoc ze strony samych niepełnosprawnych. Z działań, które pozostają samorządowi do dyspozycji w takiej sytuacji i mogą przynieść poprawę, to wykorzystywanie możliwości, jakie niosą programy specjalne finansowane zarówno z programów krajowych jak i unijnych (*w ramach programu „Aktywny samorząd” w latach 2015-2018 została pozyskana przez powiat kwota ponad 2,5 mln. zł., oraz 320 000 zł. w ramach „Programu wyrównywania różnic między regionami III”*). Poza tym pozostaje podejmowanie rozwiązań natury prawnej na poziomie lokalnym, ustalających priorytety dla zadań, które usuwają bariery natury fizycznej, uczestnictwa w życiu społecznym (bariery architektoniczne, techniczne, brak odpowiedniego sprzętu ortopedycznego) bo np. utrudniają lub uniemożliwiają samodzielne opuszczanie mieszkania. Musi się to odbywać, bo innej możliwości nie ma, kosztem innych zadań, których realizacja niewątpliwie służy rehabilitacji społecznej i zawodowej niepełnosprawnych, ale nie w aż tak istotnym stopniu np. turnusy rehabilitacyjne lub nie zawsze w pierwszej kolejności służy osobom niepełnosprawnym np. adaptacja pomieszczeń higieniczno-sanitarnych. Pozostaje jeszcze zacieśnianie partnerskiej współpracy z organizacjami społecznymi, zrzeszającymi i służącymi osobom niepełnosprawnym, które też mają możliwości aplikowania o środki w ramach programów specjalnych. Także rozwijanie i zacieśnianie współpracy z samorządami gmin, które są (powinny być) zainteresowane uczestnictwem swoich mieszkańców np. w terapii zajęciowej i są skłonne partycypować w kosztach likwidacji barier transportowych.

2. Założenia ogólne Programu

2.1. Zadania samorządu powiatowego z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych

2.1.1. Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej

Zgodnie z art. 35a ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych do zadań powiatu należy w szczególności:

- *opracowywanie i realizacja, zgodnych z powiatową strategią dotyczącą rozwiązywania problemów społecznych, powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji zawodowej i zatrudniania oraz przestrzegania praw osób niepełnosprawnych;*
- *współpraca z instytucjami administracji rządowej i samorządowej w opracowywaniu i realizacji wyżej wymienionych programów;*
- *udostępnianie na potrzeby Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych i samorządu województwa oraz przekazywanie właściwemu wojewodzie uchwalonych przez radę powiatu programów oraz rocznej informacji z ich realizacji;*
- *finansowanie z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych wydatków na instrumenty lub usługi rynku pracy określone w ustawie o promocji, w odniesieniu do osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu;*
- *pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe dla osób niepełnosprawnych, ich szkolenie oraz przekwalifikowanie;*
- *przyznawanie środków, na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej;*
- *zwrot dodatkowych kosztów pracodawcy w związku z przystosowaniem tworzonych lub istniejących stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych, skierowanych do pracy przez powiatowy urząd pracy;*
- *zwrot miesięcznych kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy w zakresie czynności ułatwiających komunikowanie się z otoczeniem, a także czynności niemożliwych lub trudnych do samodzielnego wykonywania przez pracownika niepełnosprawnego na stanowisku pracy;*
- *zwrot kosztów wyposażenia stanowiska pracy zatrudnionej osoby niepełnosprawnej;*
- *współpraca z organami rentowymi w zakresie wynikającym z odrębnych przepisów;*
- *doradztwo organizacyjno-prawne i ekonomiczne w zakresie działalności gospodarczej lub rolniczej podejmowanej przez osoby niepełnosprawne;*
- *współpraca z właściwym terenowo inspektorem pracy w zakresie oceny i kontroli miejsc pracy osób niepełnosprawnych.*

2.1.2. Zadania z zakresu rehabilitacji społecznej

Zgodnie z art. 35a ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych do zadań powiatu należy:

- *opracowywanie i realizacja, zgodnych z powiatową strategią dotyczącą rozwiązywania problemów społecznych, powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie:*
 - ❖ *rehabilitacji społecznej,*
 - ❖ *przestrzegania praw osób niepełnosprawnych;*
- *współpraca z instytucjami administracji rządowej i samorządowej w opracowywaniu i realizacji programów, o których mowa w pkt 1;*
- *udostępnianie na potrzeby Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych i samorządu województwa oraz przekazywanie właściwemu wojewodzie uchwalonych przez radę powiatu programów oraz rocznej informacji z ich realizacji;*
- *podejmowanie działań zmierzających do ograniczania skutków niepełnosprawności;*
- *opracowywanie i przedstawianie planów zadań i informacji z prowadzonej działalności oraz ich udostępnianie na potrzeby samorządu województwa;*
- *współpraca z organizacjami pozarządowymi i fundacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej tych osób;*
- *dofinansowanie:*
 - ❖ *uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych,*
 - ❖ *sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,*
 - ❖ *zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów,*
 - ❖ *likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych,*
 - ❖ *rehabilitacji dzieci i młodzieży,*
 - ❖ *usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika;*
- *dofinansowanie kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej;*
- *zlecanie zadań zgodnie fundacjom i organizacjom pozarządowym.*

2.2. Czas trwania i zasięg Programu

- ❖ Termin rozpoczęcia realizacji Programu: **dzień przyjęcia Programu przez Radę Powiatu w Tomaszowie Mazowieckim**
- ❖ Termin zakończenia realizacji Programu: **31 grudnia 2023 roku.**
- ❖ Program obejmuje swoim zasięgiem **obszar powiatu tomaszowskiego.**

2.3. Odbiorcy Programu

Program dotyczy sytuacji osób niepełnosprawnych zamieszkujących powiat tomaszowski. Skierowany jest przede wszystkim do tej grupy społecznej ale także do kilku tysięcy osób będących członkami rodzin, w których funkcjonują na co dzień osoby niepełnosprawne. Jego adresatami są także m.in. przedsiębiorcy chcący zatrudniać w swoich przedsiębiorstwach osoby niepełnosprawne zarejestrowane w Powiatowym Urzędzie Pracy w Tomaszowie Mazowieckim, ale także jest on podstawą do aplikowania o dodatkowe (poza corocznym limitem dla powiatu) środki z funduszy krajowych i unijnych.

2.4. Wartość dodana Programu

Wspomaganie integracji społecznej i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych oprócz celów opisanych w rozdziałach wcześniejszych powinno także przyczynić się do poprawy życia pozostałych członków rodzin osób niepełnosprawnych, którzy na co dzień muszą zmagać się z alienacją i wykluczeniem społecznym swoich krewnych. Ta grupa ludzi też powinna otrzymywać właściwe formy wsparcia. Rodzina odgrywa przecież ogromną rolę w trakcie pokonywania barier, z którymi stykają się na co dzień osoby niepełnosprawne. Bliscy nie tylko spełniają funkcję opiekuńczą i zapewniają materialny poziom życia, ale co równie ważne określają kierunek działań życiowych osoby niepełnosprawnej, inspirują ją do aktywności i wspierają psychicznie. Na rodzinie również spoczywa opieka, pielęgnacja jednego, a czasem kilku jej niepełnosprawnych członków.

Realizacja programu przy ścisłej współpracy wielu organizacji i instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych wpłynąć powinna na widoczną poprawę życia tejże grupy społecznej w powiecie tomaszowskim. Przede wszystkim chodzi o zapewnienie osobom niepełnosprawnym aktywnego i godnego życia, w czym pomóc ma dążenie do zaspokajania potrzeb wynikających z niepełnosprawności, podnoszenie świadomości w zakresie przysługującym praw, ale także podejmowanie różnego rodzaju działań eliminujących niechęć społeczeństwa do osób niepełnosprawnych.

3. Cel główny oraz cele szczegółowe Programu, sposoby realizacji i wskaźniki ewaluacji.

Cel główny: Wzmacnianie szans i tworzenie możliwości Integracji społecznej i aktywizacji zawodowej niepełnosprawnych mieszkańców powiatu w celu uzyskania lub odzyskania przez nich zdolności do samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie oraz przestrzegania i realizacji ich praw.			
Cele szczegółowe	Zadania do realizacji	Wskaźniki ewaluacji	Realizator
REHABILITACJA SPOŁECZNA			
1. Dążenie do zniesienia barier utrudniających pełne włączenie się w życie społeczne, rodzinne i zawodowe osób niepełnosprawnych, stworzenie warunków umożliwiających/ułatwiających funkcjonowanie na poziomie zbliżonym do reszty osób oraz wykonywanie podstawowych czynności	❖ Likwidacja barier architektonicznych	- liczba osób - liczba zawartych umów	PCPR
	❖ Likwidacja barier w komunikowaniu się		
	❖ Likwidacja barier technicznych	- liczba zrealizowanych wniosków - liczba zawartych umów	
	❖ Zaopatrzenie osób niepełnosprawnych w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz sprzęt rehabilitacyjny		
	❖ Wspieranie integracji poprzez finansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych w przedsięwzięciach sportowych, kulturalnych i rekreacyjnych	- liczba zrealizowanych wniosków - liczba zawartych umów	
	❖ Wspieranie funkcjonowania Warsztatów Terapii Zajęciowej	- liczba osób korzystających ze wsparcia	
❖ Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w turnusach rehabilitacyjnych	- liczba osób korzystających ze wsparcia		
2. Podejmowanie działań służących zwiększeniu poziomu świadomości na temat osób niepełnosprawnych w społeczeństwie, ich możliwości i ograniczeń, potrzeb i uprawnień oraz motywowanie do podejmowania własnych działań	❖ Promowanie wizerunku osoby niepełnosprawnej zintegrowanej i zaktywizowanej np. za pośrednictwem mediów	- liczba akcji promocyjnych – co najmniej jedna rocznie	PCPR
	❖ Upublicznianie informacji o korzyściach wynikających z aktywności zawodowej i uczestnictwa w życiu społecznym	- Ilość akcji informacyjnych/promocyjnych (co najmniej dwie rocznie) - liczba ulotek (co najmniej sto rocznie)	
	❖ Podnoszenie świadomości osób niepełnosprawnych w kwestiach dotyczących przysługujących im praw oraz realizowanych na ich rzecz programów	- liczba informacji (co najmniej dwie rocznie)	
3. Zapewnienie jak największej liczbie osób dostępu do odpowiednich form rehabilitacji	❖ Podział środków finansowych PFRON w ramach corocznego limitu na realizację wybranych zadań realizowanych według potrzeb osób niepełnosprawnych	- liczba osób objętych wsparciem	PCPR
	❖ Zapewnianie dostępu do informacji poprzez upublicznianie wiadomości o działaniach powiatu	- ilość akcji (co najmniej dwie rocznie)	

	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Aplikowanie o środki finansowe w ramach programów specjalnych, krajowych i unijnych 	<ul style="list-style-type: none"> - kwota pozyskanych środków - liczba osób objętych wsparciem 	
<p>4. Likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową oraz pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym</p>	Programy dodatkowe		PCPR
	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Realizacja pilotażowego programu „Aktywny Samorząd”: <ul style="list-style-type: none"> ✓ likwidacja bariery transportowej, ✓ likwidacja barier w dostępie do uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym, ✓ likwidacja barier w poruszaniu się, ✓ pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki osobie zależnej, ✓ pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób korzystających ze wsparcia - liczba zawartych umów 	
<p>5. Umożliwienie osobom niepełnosprawnym udziału w życiu społecznym, kulturalnym i edukacyjnym</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Realizacja „Programu wyrównywania różnic pomiędzy regionami”: <ul style="list-style-type: none"> ✓ likwidacja barier w zakresie umożliwienia osobom niepełnosprawnym poruszania się i komunikowania np. w placówkach edukacyjnych, ✓ tworzenie spółdzielni socjalnych osób prawnych, ✓ likwidacja barier transportowych, ✓ tworzenie Warsztatów Terapii Zajęciowej 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba zawartych umów 	
REHABILITACJA ZAWODOWA			
<p>1. Wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy i aktywizacji zawodowej oraz zatrudniania osób niepełnosprawnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Realizacja instrumentów przewidzianych w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz ustawie o rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, w tym w szczególności: <ul style="list-style-type: none"> ✓ zwrot kosztów wyposażenia /doposażenia stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej; ✓ zwrot części kosztów poniesionych na wynagrodzenie oraz składek na ubezpieczenia społeczne w ramach prac interwencyjnych, robót publicznych, prac społecznie użytecznych; ✓ zapewnienie zdobycia doświadczenia zawodowego przez organizację staży; ✓ podjęcie działań zmierzających do utworzenia zakładu aktywności zawodowej 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba powstałych nowych miejsc pracy - liczba osób objętych wsparciem - liczba osób objętych umowami stażowymi - liczba miejsc w zaz/wykaz wykonanych czynności 	<p>PUP</p> <p>PUP/ PCPR</p>
<p>2. Wspieranie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Udzielanie środków na podjęcie działalności gospodarczej; 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób niepełnosprawnych podejmujących działalność gospodarczą 	<p>PUP</p>

<p>3. Podnoszenie kwalifikacji i poprawa konkurencyjności zawodowej osób niepełnosprawnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Finansowanie kosztów szkoleń przygotowujących osoby niepełnosprawne do podjęcia zatrudnienia ❖ Finansowanie szkoleń osób niepełnosprawnych organizowanych przez pracodawcę; 	<p>- liczba osób niepełnosprawnych (bezrobotnych, poszukujących pracy) uczestniczących w szkoleniach</p> <p>- liczba zatrudnionych niepełnosprawnych uczestniczących w szkoleniach</p>	<p>PUP</p>
<p>4. Promocja aktywnych postaw osób niepełnosprawnych na rynku pracy</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Indywidualne rozmowy doradcy klienta prowadzone z osobami niepełnosprawnymi; ❖ Opracowanie indywidualnych planów działania (IPD); ❖ Wsparcie ze strony doradcy zawodowego; ❖ Organizowanie giełd pracy; ❖ Pozyskiwanie ofert pracy, miejsc aktywizacji zawodowej na otwartym rynku pracy i w zakładach pracy chronionej; ❖ Upowszechnienie informacji o możliwościach zatrudniania osób niepełnosprawnych na rynku pracy oraz o korzyściach dla pracodawców; ❖ Współpraca ze szkołami i warsztatami terapii zajęciowej 	<p>- liczba osób objętych pomocą doradcy klienta</p> <p>- liczba osób, dla których opracowano IPD;</p> <p>- liczba osób objętych poradnictwem zawodowym indywidualnym lub grupowym;</p> <p>- liczba osób niepełnosprawnych uczestniczących w giełdach;</p> <p>- liczba pozyskanych miejsc pracy i aktywizacji zawodowej;</p> <p>- ilość kontaktów z pracodawcami;</p> <p>- liczba zorganizowanych spotkań/warsztatów;</p> <p>- liczba uczestników warsztatów/spotkań</p>	<p>PUP</p>
<p>5. Wzrost poziomu świadczonych usług</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Doskonalenie kwalifikacji pracowników PUP poprzez uczestnictwo w szkoleniach 	<p>- liczba pracowników współpracujących z osobami niepełnosprawnymi uczestniczących w szkoleniach</p>	<p>PUP</p>

Uwaga do wskaźników określonych w tabeli:

Wskaźniki, których wartość nie została ustalona w tabeli, będą osiągnane (czyli cele realizowane) jeśli ich wartość będzie rosła w stosunku rok do roku w okresie realizowania programu.

4. Finansowanie, realizatorzy, uwagi podsumowujące

4.1. Prognozowany budżet, źródła finansowania i harmonogram działań.

Okres realizacji w latach	Przewidywane nakłady finansowe wg klasyfikacji budżetowej	
	85324 - PFRON	85311 – Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych – środki własne
2019	4 011 896 zł	326 404 zł
2020	4 092 134 zł	332 932 zł
2021	4 173 977 zł	339 591 zł
2022	4 257 457 zł	346 382 zł
2023	4 342 606 zł	353 309 zł

Poza wymienionymi w tabeli źródłami finansowania, zakłada się jeszcze, w zależności od potrzeb i możliwości, finansowanie z Funduszu Pracy, pozostającym w dyspozycji Powiatowego Urzędu Pracy oraz z funduszy unijnych i ewentualnie budżetów gmin.

Zadania ujęte w programie będą realizowane na bieżąco, każdego roku w podobnym zakresie ilościowym i finansowym. Zróżnicowanie może nastąpić wyłącznie z powodu możliwości pozyskania środków ze źródeł pozapowiatowych i specyfiki tych źródeł. Stąd odstępuje się od opracowania oddzielnego harmonogramu działań.

4.2. Realizatorzy programu

Realizatorami programu są Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie oraz Powiatowy Urząd Pracy przy współudziale organizacji pozarządowych, w szczególności prowadzących warsztaty terapii zajęciowej. Koordynatorem całego programu jest Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie. Koordynator ujmuje informację z realizacji programu w corocznym sprawozdaniu z działalności PCPR.

Nadzór nad realizacją programu prowadzony jest przez Zarząd Powiatu oraz Starostę Tomaszowskiego.

Główni realizatorzy programu prowadzą bieżący monitoring działań w programie określonych. Zgłaszają Zarządowi ewentualne uwagi i propozycje zmian. Monitoring prowadzi

także Zarząd Powiatu i Starosta. Zmiany do programu są wprowadzane w trybie właściwym dla jego uchwalenia.

4.3. Podsumowanie

Program jest dokumentem perspektywicznym i ma charakter otwarty. W trakcie realizacji możliwe będzie poszerzanie go o nowe obszary działań nieokreślone dokładnie w niniejszym dokumencie, ale także możliwe będzie podejmowanie innych różnorodnych inicjatyw i działań na rzecz osób niepełnosprawnych, a także angażowanie w realizację programu nowych podmiotów, uczestników.

Niepełnosprawność wciąż traktowana jest jak odmienność. Wynika to z nieznamomości problemów osób niepełnosprawnych, braku doświadczeń w kontaktach z nimi, co jest przyczyną nieumiejętności zachowania się wobec tej grupy społecznej. Wszystko to może wywołać poczucie alienacji i wycofania się z podejmowanych działań związanych z pokonywaniem różnorodnych barier. Brak akceptacji społecznej i nietolerancja utrudniają akceptację samych siebie i nie sprzyjają nawiązywaniu kontaktów społecznych. Tak więc uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu społecznym zależy nie tylko od nich samych, ale również od społeczeństwa, które tworzy klimat i warunki, w których te osoby znajdują swoje miejsce obok ludzi sprawnych.

Dotychczasowe efekty działań na rzecz osób niepełnosprawnych, podejmowanych przez administrację publiczną, szereg instytucji i sektor pozarządowy, świadczą o znacznym postępie w zakresie wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich społecznemu wykluczeniu. Sprzyjają temu również pozytywne zmiany zachodzące w świadomości społecznej, polegające na rozumieniu równości praw osób bez względu na ich kondycję psychofizyczną. Tworzy się coraz więcej specjalnych programów integracji społecznej i gospodarczej, które mają uwzględniać interesy wszystkich obywateli, w tym również osób niepełnosprawnych. Jednak w dalszym ciągu osoby niepełnosprawne napotykają zbyt wiele przeszkód, by mogły w pełni z tych praw korzystać.

Wprowadzenie w życie działań i inicjatyw zawartych w niniejszym dokumencie uzależnione będzie od wielu czynników. Do ich realizacji nie wystarczą bowiem tylko działania podejmowane przez instytucje samorządowe. Konieczne jest także zaangażowanie innych podmiotów działających na rzecz osób niepełnosprawnych m.in. fundacji, stowarzyszeń, związków. Niezwykle istotna jest także aktywna postawa osób niepełnosprawnych oraz ich rodzin. Dopiero zintegrowanie wszystkich działań i inicjatyw usprawnić może system pomocy osobom niepełnosprawnym. Warto także wspomnieć o tym, że zasięg podejmowanych przedsięwzięć determinować będzie wielkość środków finansowych przeznaczonych dla jednostek samorządowych.

5. Wykaz tabel

1. **Tabela 1.** Liczba mieszkańców powiatu ze względu na płeć
2. **Tabela 2.** Mieszkańcy powiatu według miejsca zamieszkania
3. **Tabela 3.** Niepełnosprawni mieszkańcy powiatu według miejsca zamieszkania w latach 2015-2018
4. **Tabela 4.** Liczba wydanych orzeczeń w latach 2015-2018
5. **Tabela 5.** Liczba wydanych orzeczeń w latach 2015-2018 w podziale na płeć
6. **Tabela 6.** Liczba wydanych orzeczeń w latach 2015-2018 według stopni niepełnosprawności
7. **Tabela 7.** Przyczyny niepełnosprawności w wydanych orzeczeniach w latach 2015-2018
8. **Tabela 8.** Realizowane zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych w latach 2015-2018 ze środków PFRON
9. **Tabela 9.** Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Tomaszowie Mazowieckim w latach 2015-2018 (w osobach)
10. **Tabela 10.** Udział osób niepełnosprawnych bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Tomaszowie Mazowieckim w latach 2015-2018
11. **Tabela 11.** Struktura osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w latach 2015-2018 według kryterium stopni niepełnosprawności (w osobach)
12. **Tabela 12.** Liczba osób zarejestrowanych według kodów niepełnosprawności w latach 2015-2018
13. **Tabela 13.** Struktura osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w latach 2015-2018
14. **Tabela 14.** Struktura wiekowa osób bezrobotnych niepełnosprawnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w latach 2015-2018 (w osobach)
15. **Tabela 15.** Struktura osób bezrobotnych niepełnosprawnych według wykształcenia zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w latach 2015-2018 (w osobach)
16. **Tabela 16.** Osoby niepełnosprawne według czasu pozostawania bez pracy w latach 2015-2018 (w osobach)
17. **Tabela 17.** Roczny limit środków PFRON dla powiatu tomaszowskiego w latach 2015/2018 (w zł.)
18. **Tabela 18.** Ilość osób niepełnosprawnych korzystających ze wsparcia w ramach zadań realizowanych przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w latach 2015-2018

6. Wykaz wykresów

1. **Wykres 1.** Mieszkańcy powiatu według miejsca zamieszkania
2. **Wykres 2.** Niepełnosprawni mieszkańcy powiatu według miejsca zamieszkania – orzeczeni w 2018 roku
3. **Wykres 3.** Liczba wydanych orzeczeń w latach 2015-2018
4. **Wykres 4.** Liczba wydanych orzeczeń w roku 2018 według płci
5. **Wykres 5.** Liczba wydanych orzeczeń w 2018 roku według stopnia niepełnosprawności
6. **Wykres 6.** Przyczyny niepełnosprawności w wydanych w 2018 roku orzeczeniach
7. **Wykres 7.** Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w latach 2015-2018 (w osobach)
8. **Wykres 8.** Struktura osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015-2018 według kryterium stopnia niepełnosprawności (w osobach)
9. **Wykres 9.** Struktura osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015-2018 według płci
10. **Wykres 10.** Struktura wiekowa bezrobotnych niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015-2018 (w osobach)
11. **Wykres 11.** Struktura osób bezrobotnych niepełnosprawnych według wykształcenia zarejestrowanych w PUP w latach 2015-2018 (w osobach)
12. **Wykres 12.** Osoby niepełnosprawne według czasu pozostawania bez pracy w latach 2015-2018 (w osobach)
13. **Wykres 13.1.** Likwidacja barier funkcjonalnych w 2018 roku w podziale na mieszkańców wsi i miasta
14. **Wykres 13.2.** Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze w 2018 roku w podziale na mieszkańców wsi i miasta
15. **Wykres 14.1.** Likwidacja barier funkcjonalnych w 2018 roku według wieku beneficjentów
16. **Wykres 14.2.** Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze w 2018 roku według wieku beneficjentów
17. **Wykres 15.** Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze w 2018 roku według stopni niepełnosprawności beneficjentów
18. **Wykres 16.1.** Likwidacja barier funkcjonalnych w 2018 roku według rodzajów zadań
19. **Wykres 16.2.** Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze w 2018 roku według rodzaju sprzętów, przedmiotów i środków
20. **Wykres 17.1.** Likwidacja barier funkcjonalnych w latach 2015-2018 – ilość wniosków złożonych na koniec danego roku, zrealizowanych w danym roku oraz pozostających do realizacji
21. **Wykres 17.2.** Zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze w latach 2015-2018 – ilość wniosków złożonych na koniec danego roku, zrealizowanych w danym roku oraz pozostających do realizacji